

Міністерство освіти та науки України
Національний університет «Острозька академія»
Навчально-науковий інститут соціально-гуманітарного менеджменту
Кафедра філософії та культурного менеджменту

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему «Створення та функціонування інституту військових капеланів:
досвід світу та України»

Виконала студентка 2 курсу, групи МР-2
спеціальності «Релігієзнавство»
Масюк Олександра Дмитрівна

Керівник: к.і.н., доцент,
Якуніна Катерина Ігорівна
Рецензент: к.і.н., доцент,
Шаправський Сергій Анатолійович

Острог, 2024

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА.....	7
1.1. Історія виникнення поняття «капеланство».....	7
1.2. Сфери діяльності капеланства.....	12
Висновки до 1 розділу.....	15
РОЗДІЛ II. ЗАСНУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА У СВІТІ.....	18
2.1. Досвід країн світу в сфері військового капеланства.....	18
2.2. Досвід України в формуванні та функціонуванні інституту військового капеланства.....	35
Висновки до 2 розділу.....	47
РОЗДІЛ III. ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА УКРАЇНИ.....	49
Висновки до 3 розділу.....	72
ВИСНОВКИ.....	74
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	81
ДОДАТКИ.....	96

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Становлення та розвиток інституту військового капеланства в Україні, діяльність військових капеланів, душпастирства, задоволення духовних і релігійних потреб військовослужбовців є не лише темою, яка хвилює багатьох авторів, а й міждисциплінарною науково-практичною проблемою. Одним із актуальних напрямів дослідження її є аналіз складнощів, суперечностей і напруженості інституту військового капеланства в незалежній Україні у зв'язку з кризою національної ідентичності, особливо в соціально-політичній культурі.

Важливою є проблема збереження духовності у збройних силах у мирний та, особливо, воєнний час. Релігійне виховання, що входить до системи військової та морально-психологічної підготовки воїнів, а також душпастирська діяльність, що здійснюється у фронтових умовах, підпорядковані головному завданню збереження та забезпечення духовного та психологічного потенціалу армії, морально-психологічного здоров'я та бойового духу українських військовослужбовців. З огляду на останні зміни, процес становлення та періодизація інституту капеланства мають бути уточненими та удосконаленими.

Впровадження інституту військових капеланів (священиків) має давню історію – від козацьких часів до Української Повстанської Армії. Водночас актуальною науковою проблемою залишається становлення та розвиток капеланської служби Збройних Сил України. Саме тому, важливим елементом в аналізі проблеми став практичний досвід несення військової служби в умовах масової російської агресії проти незалежної України.

Інститут військового капеланства сьогодні відіграє важливу роль у підтримці воїнів Збройних Сил України. Враховуючи історичний досвід, традиційні вірування та культуру українського народу, актуальним є дослідження організаційної системи військових капеланів та військових формувань в Україні та за кордоном. Актуальними та перспективними є

дослідження історії та роботи капеланської служби в країнах-союзниках України, особливо в країнах Північноатлантичного Альянсу. Такий досвід допоможе у подальшому розвитку капеланської служби в Збройних Силах України.

Джерельна база дослідження. Дослідження проблеми душпастирської опіки у військових формуваннях України у різні історичні періоди зроблені в роботах українських науковців – Ворощука О., Делятинського Р., Коропатніка І., Микитюка М., Павлюка О., Петкова С., Забзалюка Д., Єленського В., Калениченко Т. та інших. Вказані дослідники у своїх наукових статтях акцентували увагу на розгляді історичної ретроспективи капеланства на теренах України, огляду міжнародного досвіду капеланського служіння, дослідженні нормотворчих ініціатив щодо служби військового капеланства ЗС України, розгляду становлення служби військового капеланства як одного із пріоритетних напрямів державної політики у сфері релігії в світі та Україні.

Отіс П., Гордон В., Ноазелл М., Теймс К., Крамер Ф., Празак М., Хербель Д. у своїх працях висвічували теми становлення та розвитку інституту військового капеланства в США, досліджували, як релігійні ідеї можуть допомогти вирішити військові конфлікти, та як військові капелани можуть допомагати в кооперації по вирішенню психологічних складнощів військових та їх родин.

Мета дослідження полягає у з'ясуванні створення та функціонування інституту військових капеланів за допомогою досвіду України та різних країн світу.

Відповідно до поставленої мети, визначені наступні **завдання дослідження:**

- дослідити історію виникнення поняття «капеланство»;
- встановити сфери та галузі діяльності капеланства, в яких можуть працювати капелани;
- проаналізувати досвід країн світу у сфері військового капеланства;
- дослідити досвід України в формуванні та функціонуванні

інституту військового капеланства;

- з'ясувати проблеми та виклики в діяльності військових капеланів в Україні та надати рекомендації щодо удосконалення їх діяльності, враховуючи міжнародний досвід.

Об'єктом дослідження є історично сформовані та функціонуючі інститути військового капеланства в світі та Україні.

Предметом дослідження є генеза інституту військового духовенства (капеланської служби) в світі та Україні.

Методологія роботи. Міждисциплінарний характер дослідження передбачає консолідацію релігієзнавчих, законодавчих, військових, політичних, філософських, психологічних та культурологічних дисциплін. Загальнонаукові методи (аналіз і синтез) забезпечили формулювання обов'язкових формальних атрибутів кваліфікаційної роботи, зокрема актуальності, об'єкта і предмета, мети і завдань, наукової новизни дослідження, теоретичних положень, висновків, узагальнень, а також розробки рекомендацій, які найбільше сприятимуть досягненню мети розвитку та удосконалення інституту військового духовенства (капеланської служби) в умовах сьогодення.

На етапі проведення емпіричного дослідження було виявлено, зібрано та узагальнено факти щодо подій, які містяться в історичних джерелах, наукових та інших виданнях, та розкривають об'єкт і предмет дослідження. У роботі також було використано такі теоретичні методи дослідження: комплексний теоретичний аналіз, порівняльно-історичний, узагальнення, які надали змогу проаналізувати весь комплекс історичних джерел, пов'язаних з даною тематикою, охарактеризувати сучасний стан розвитку військового капеланства у світі та в Україні.

Наукова новизна даного дослідження полягає в вивченні ситуації з військовим капеланством у світі, компаративному аналізі, кооперації та перейнятті і обміну досвідом між країнами та дослідженні та удосконаленню процесу відродження капеланської служби у ЗС України.

Апробація результатів дослідження. Окремі аспекти дослідження та одержані узагальнення були оприлюднені на: Training educational conference: «The challenges of modern orthodox church in Ukraine: roots and perspectives» Острозька Академія, 9 листопада 2023 рік. Тема доповіді: «Military chaplaincy in Ukraine»; XXIX науковій викладацько-студентській конференції (до 30-річчя відродження Острозької академії) «Дні науки» (м. Острог, 13-17 травня 2024 рік. Секція «Актуальні питання української та світової культури». Тема доповіді – «Військове капеланство в Україні в період російсько-української війни»). Опубліковані тези: збірник Міжнародної наукової конференції «Науковий простір в умовах глобалізації та трансформації, 4-5 жовтня 2024 року, Рига, Латвійська республіка, тема: «Роль військового капеланства в США»; збірник VII International Science Conference «Global learning problems: causes, solutions and theories», 14-16 жовтня 2024 року, Салоніки, Греція. Секція «Культурологія». Тема: «Досвід військового капеланства в Україні».

Структура магістерської роботи відповідає поставленій меті та розв'язанню основних завдань дослідження. Робота складається зі вступу, 3 розділів з підрозділами, висновків до кожного розділу та узагальнених висновків, списку використаних джерел та літератури (120 найменувань), додатків (35 сторінок). Загальний обсяг текстової частини становить 93 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ВИНИКНЕННЯ ТА СФЕРИ ДІЯЛЬНОСТІ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА

1.1. Історія виникнення поняття «капеланство»

З тих пір, як існують армії, військові капелани служать разом з солдатами, задовольняючи їхні духовні потреби, працюючи над підвищенням морального стану та допомагаючи пораненим. Біблія розповідає про те, як перші ізраїльтяни приводили своїх священників у бій із собою. Язичницькі жерці супроводжували римські легіони під час їх завоювань; коли християнство стало домінуючою релігією Римської імперії, християнські капелани служили римським солдатам. Насправді слово капелан походить від латинського слова «сарра», що означає плащ.

Для того, щоб зрозуміти значення та зміст слова «капелан» слід звернутися до тлумачних словників, де можна знайти такі визначення поняття «капелан»:

Словник Britannica дає таке визначення терміна «капелан»:

Капелан – (священик або служитель, який відповідав за каплицю) - рукоположений член духовенства, якому призначено спеціальне служіння. Визначення датується ранніми століттями християнської церкви [67].

Словник Merriam-Webster має декілька визначень слова «капелан», це:

1. Священнослужитель, відповідальний за каплицю;
2. Священнослужитель, який офіційно прикріплений до збройного підрозділу, установи, родини чи суду;
3. Особа, яка обрана для проведення релігійних вправ (як на зборах клубу чи товариства);
4. Священнослужитель, який призначений допомагати єпископу (як під час літургійної служби) [90].

Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови має декілька визначень терміну «капелан», а саме, це:

1. Католицький священик, що править службу в каплиці для вузького кола віруючих;
2. У деяких країнах – католицький військовий священик [4].

Отже, згідно до тлумачень з різних словників, можемо окреслити, що «капелан» - це священник, що має християнське походження та, інколи, пов'язаний із військовою справою.

Насамперед, слово «капелан» пов'язано з історичною легендою, яка трапилася з Мартином Турським, римським офіцером, християнським священиком, святим, єпископом Турським (371-397) [Додаток 1].

Мартин з'явився на світ у 317 році в римській провінції Паннонія, у місті Сабарія (сьогодні це Штейн-ам-Ангер, Середня Франконія, Баварія). Його батько, будучи легіонером римської армії, дослужився до посади військового трибуна (аналог сучасного полковника) і залишався відданим римському язичництву. Саме тому він назвав сина на честь Марса, бога війни. Дитячі роки Мартин провів у місті Тіціна (нинішня Павія) поблизу річки Тичино, притоки річки По, куди родина переїхала через переведення батька на службу. У Павії Мартин познайомився з місцевими християнами і став катехуменом (оглашеним), хоча хрещення тоді не відбулося, оскільки єпископ побоювався гніву батька. У 15 років, згідно з імперським указом, Мартин склав присягу як римський легіонер і став офіцером кінноти. Проте вже тоді він захоплювався аскетичним способом життя преподобного Антонія Великого. Він вражав оточення своєю скромністю, моральністю і допомогою нужденним.

У 338 році, перебуваючи в гарнізоні Ам'єна, Мартин у лютий мороз зустрів жебрака і поділився з ним своїм плащем, віддавши половину, відому під назвою «капа».[5].

Мартин узяв свій меч і розрубав свою накидку, бо не міг віддати йому всю накидку, адже вона належала французькій армії. Він накрив жебрака, полегливши його страждання [Додаток 2]. Потім дійшла історія про те, що

Ісус явився йому наступної ночі, щоб подякувати за те, що він зробив для жебрака. Тієї ночі уві сні Мартин побачив Ісуса, вдягненого у його плащ, який звернувся до ангелів: "Дивіться, мене Мартин, катехумен, одягнув!". Згодом друга половина плаща стала реліквією у французькій армії, для якої створили похідний храм – капелу (лат. *capella*). Звідси пішли слова «каплиця» та «капелан». У римських легіонах за часів імператора Костянтина Великого були намети-церкви з християнськими священиками [76].

Навесні 339 року на Великдень Мартин прийняв хрещення. Командир його підрозділу не хотів відпускати його з війська, тому запропонував компроміс: залишитися ще на два роки, після чого разом стати ченцями. У 354 році, під час війни з алеманами, Мартин висловив готовність вийти на поле битви без зброї, лише з молитвою. Втім, битва не відбулася, бо алемани несподівано попросили миру.

Після демобілізації Мартин отримав благословення від єпископа Пуатьє Іларія і заснував перший монастир у Галлії (360р.) - пустинь Лігуже, яка існує донині. Він став засновником чернецтва у Франції, віддаючи перевагу служінню екзорциста і допомозі нужденним. Народ прозвав його "Милостивим".

У 371 році, після смерті єпископа Тура, жителі міста наполягли на обранні Мартина його наступником. Після висвячення він заснував нове Мармутьєрське абатство неподалік Тура, запровадивши там східні чернечі звичаї: спільність майна, молитовний подвиг, сувору дисципліну та аскетизм. [5].

Будучи єпископом, святий Мартин енергійно присвятив себе руйнуванню всіх язичницьких споруд. Легенда свідчить, що група язичників погодилася зрубати священну сосну, якщо Мартин погодиться стати прямо на шляху її зрубу. Він погодився і, перехрестившись, дерево дивним чином оминуло його. Історія свідчить, що в результаті багато послідовників язичників прийняли християнство.

Будучи єпископом Тура, він заснував понад 3500 церков, щорічно

відвідуючи кожну зі своїх парафій пішки, на віслюку чи морському судні. Він також продовжував засновувати чернечі громади.

Він так рішуче присвятив себе звільненню в'язнів, що коли влада почула про його прихід, вони відмовилися прийняти його, оскільки знали, що не зможуть відмовити в його проханнях помилувати в'язнів. Він також неоднозначно виступав проти смертного вироку для єретиків, навіть виступаючи проти імператора та захищаючи життя лідера єретиків Прісцилліана.

Святий Мартин помер 8 листопада 397 р. у Канде (Candes) під час молитви в храмі над злиттям річок В'єнна (Vienne) та Луара (Loire) [5].
[Додаток 3,4]

Мартин Турський став родоначальником капеланства. У 742–743 роках на соборі в Регенсбурзі в Німеччині було ухвалено, що священники можуть служити в армії, не беручи участі у боях. Сьогодні капелани є в більшості армій світу, а їх статус регулюється міжнародними та національними законами [47]

Також, можемо знайти згадки про капеланство в Біблії згідно нової міжнародної версії (NIV) перекладу Біблії сучасною англійською мовою. У 1986 році вона стала найбільш продаваною Біблією сучасною англійською мовою і залишається такою й сьогодні. Чому така незмінна популярність? Від знавця Біблії до читача-початківця, ті, хто шукає Бога в Його Слові, насолоджуються чіткою, зрозумілою мовою NIV і надійною точністю перекладу на мови оригіналу Біблії.

Ісус Христос, розповідаючи історію доброго самарянина, згідно з книгою святого Луки, від Луки 10:30-37 (NIV), дав нам добре уявлення про головну роль капеланства – піклуванню про нужденних. У відповідь Ісус сказав: «Один чоловік ішов з Єрусалиму в Єрихон і потрапив до рук розбійників. Вони зняли з нього одяг, побили і пішли, залишивши його напівживим. Випадково тією дорогою йшов священник і, побачивши того чоловіка, пройшов повз. Так і Левит, коли прийшов на те місце і побачив його,

пройшов повз з іншого боку. Але самарянин, подорожуючи, прийшов до того чоловіка; і, побачивши його, змилосердився над ним. Він підійшов до нього і перев'язав йому рани, поливаючи олією та вином. Тоді він посадив чоловіка на свого віслюка, відвіз його до заїжджого двору й подбав про нього. Наступного дня він дістав дві срібні монети і дав їх господареві. «Потурбуйтеся про нього, - сказав він, - і коли я повернуся, я відшкодую вам усі ваші додаткові витрати». «Як ви думаєте, хто з цих трьох був сусідом людини, яка потрапила до рук розбійників?» Законознавець відповів: «Той, хто помилував його». Ісус сказав йому: «Іди й роби так само».

У продовження розповіді Ісуса про капеланство, він розповів історію царя згідно з книгою св. Матвія. Від Матвія 25:34-46 (NIV): «Тоді скаже Цар тим, хто праворуч: Прийдіть, благословенні Отця Мого! візьміть свою спадщину, царство, уготоване вам від створення світу. Бо я був голодний, і ви дали мені їсти, мав спрагу, і ви напоїли мене, був мандрівником, і ви прихистили мене, я потребував одягу, і ви одягнули мене, я був хворий, і ви доглядали за мною, я був у в'язниці, а ви прийшли мене відвідати». «Тоді відповідатимуть Йому праведники: Господи, коли ми Тебе бачили голодним і нагодували, або спраглим і напоїли? Коли ми побачили вас незнайомцем і запросили увійти, чи потребували одягу та одягли вас? Коли ми бачили вас хворим чи у в'язниці й ходили до вас?» «Цар відповість: «Поправді кажу вам: усе, що ви зробили для одного з цих братів моїх найменших, ви зробили для мене». «Тоді скаже тим, хто ліворуч від нього: «Ідіть від мене, прокляті, у вічний вогонь, уготований для диявола та його ангелів». Бо Я був голодний, і ви не дали мені їсти, мав спрагу, і ви не дали мені напитися, був мандрівником, і ви не запросили мене, я потребував одягу, і ви не одягнули мене, я був хворий і у в'язниці, а ви не доглядали за мною». «І вони відповідатимуть: «Господи, коли ми бачили вас голодним, чи спраглим, чи мандрівником, чи потребуючим одягу, чи хворим, чи у в'язниці, і не допомогли вам?» «Він відповість: «Істинно кажу вам: чого не зробили ви одному з найменших цих, того не

зробили мені». «Тоді підуть вони на вічну муку, а праведні на вічне життя». Від Матвія 25:34-46 (NIV).

Він дав нам підказку про те, що очікується від хорошого християнського капелана; піклуватися про оточуючих, особливо у скрутний час. Нагодувати голодних, одягнути голих, напоїти спраглих, утішити засмучених і, зрештою, врятувати заблудлих.

Якщо уважно подивитись на ці дві історичні історії, то можна окреслити, що капеланство має на меті одне й те саме – служіння допомоги, яке забезпечує задовільний стан тим, хто гостро потребує Божої та людської доброти. Капеланське служіння є майже забутим мандатом у світі 21 століття, де вислів «будь сторожем свого брата» майже зник у щоденниках людей. Світ поступово стає місцем «займайся своїми справами», незважаючи на страждання тих, хто тебе оточує [76].

1.2. Сфери діяльності капеланства

Символічний вчинок святого Мартина Турського кидає довгу тінь на історію Церкви, досягаючи Другого Ватиканського Собору та нашого власного багатокультурного світу. Він торкається всіх форм капеланства в медичних, військових і освітніх закладах і вказує на унікальне поєднання релігії, роздумів і служіння, зосереджених на потребах конкретної групи в певний час і в певному місці» [113].

Капелани часто сприймаються як таємничі особи, які тихо пропонують підтримку та керівництво тим, хто її потребує, але їх вплив далеко не непомітний. Завдяки співчутливому та привабливому підходу капелани надають духовну та емоційну допомогу людям із усіх верств суспільства.

Капелани відіграють вирішальну роль у наданні духовної та емоційної підтримки потребуючим людям. Вони не просто релігійні лідери чи порадики, а скоріше співчутливі слухачі та провідники, які зустрічають людей там, де вони знаходяться, під час їхніх особистих подорожей. Роль

капелана багатогранна і залежить від середовища, в якому він служить.

Капелани не обмежуються одним конкретним місцем чи установою. Вони працюють у різних місцях, охоплюючи людей із усіх верств суспільства [112].

Заклади охорони здоров'я. Одним із найпоширеніших місць, де є капелани, є такі заклади охорони здоров'я, як лікарні, будинки престарілих і хоспіси. Тут вони надають духовну та емоційну підтримку пацієнтам, а також їхнім родинам, вислуховуючи їх у часи хвороби, горя та невизначеності [112] [Додаток 5].

Лікарняні капелани можуть працювати з персоналом або пацієнтами в умовах лікарні, допомагаючи пацієнтам та їхнім родинам підготуватися до майбутньої процедури. Вони також можуть працювати в будинках для престарілих, допомагаючи мешканцям справлятися зі змінними медичними потребами [79] [Додаток 6].

В'язниці. Капелани також відіграють вирішальну роль у виправних установах, де вони пропонують моральне керівництво та підтримку ув'язненим. У цьому середовищі вони допомагають людям зорієнтуватися через труднощі та знайти надію на краще майбутнє [112] [Додаток 7].

Тюремні капелани надають підтримку та керівництво ув'язненим. Вони працюють безпосередньо з ув'язненими та персоналом, розуміючи проблеми та допомагаючи зменшити рівень рецидивів. Вони також можуть вести та керувати релігійними службами та пропонувати індивідуальні консультації ув'язненим із певними релігійними переконаннями [79] [Додаток 8].

Військовий напрямок та армія. Військова сфера є ще одним важливим напрямком де служать капелани. Вони надають емоційну підтримку військовослужбовцям та їхнім родинам, особливо під час розгортання військових дій, поранень або втрат. Капелани пропонують джерело комфорту та керівництва, забезпечуючи емоційне благополуччя тих, хто служить у збройних силах. У збройних силах США, як на штатній службі, так і в Національній гвардії, капелани часто мають звання капітана. Вони можуть

служити певним підрозділам усередині країни чи за кордоном, і зазвичай вони виконують небойову роль, тобто не носять зброї та не надають наказів під час бою. Вони мають офіційні дипломи релігійних установ і проходять військову підготовку, щоб служити у своїх підрозділах [112] [Додаток 9].

Військові не завжди можуть мати доступ до релігійних служб. Капелан на місці може надати їм необхідні послуги та підтримку. Капелани також можуть співпрацювати з іншими типами перших служб реагування, наприклад поліцією чи пожежниками. Деякі капелани також можуть надавати консультаційні послуги сім'ям розгорнутих солдатів [79] [Додаток 10].

Заклади освіти. У наш час капеланів залучають і до світських освітніх закладів. Завдання капелана у релігійних школах полягає у здійсненні освітньої функції та проведенні літургії. У школах вони займаються наставництвом, духовною опікою, допомагають учням і громадам. Роль шкільного капелана полягає в наданні консультацій та духовної опіки. Капелан також може підтримувати зв'язок із зовнішніми організаціями (наприклад, місцевими громадами, релігійними організаціями). В Австралії капелани сприяють соціальному та емоційному благополуччю учнів, у Шотландії – підтримують добробут і організовують спільні заходи, а в Ірландії – проводять уроки релігії до чотирьох годин на тиждень [21] [Додаток 11].

Корпоративна робота. Капелани надають підтримку всім працівникам від корпоративних офісів до складу чи виробничого підприємства. Їх можуть покликати організувати похорони чи весілля та надати підтримку працівникам, які мають труднощі як на робочому місці, так і поза ним. Хоча ця позиція може бути не такою поширеною, вона важлива для багатьох організацій [79].

Екологічне капеланство. Поняття «еко-капелан» є винаходом 21-го століття, і хоча ніхто точно не знає, скільки їх, експерти з капеланства погоджуються, що їх кількість, швидше за все, поки складає близько 100 осіб. Не існує загально визнаної підготовки еко-капеланів, як це існує для інших видів капеланів, але ряд організацій пропонують навчання з

буддистської, християнської, єврейської та світської точок зору.

Сьогодні є капелани, які працюють на стику клімату, горя та духовності у Сполучених Штатах, Великій Британії, Австралії та Канаді. Більшість з них розробляють власні способи вирішення проблеми, від індивідуальних сеансів терапії до онлайн-колів проблем клімату та особистих груп підтримки [81].

У 2015 році рабин Кеті Аллен написала «Заклик до нового типу капелана», закликаючи капеланів, які практикують у звичайних умовах, розглянути можливість стати еко-капеланами, капеланами природи, капеланами землі або капеланами творіння [58].

Більшість еко-капеланів є священнослужителями або сертифікованими капеланами. Більшість використовує назву «еко-капелан». До групи входять рабини, священнослужителі, буддистські капелани та представники язичницьких або інших земних релігій. Їхні послуги, які охоплюють від спрямування клієнтів для відновлення духовного зв'язку із Землею та природою до духовного керівництва для роботи з тривогою та горем, пов'язаними з навколишнім середовищем, демонструють широту та глибину їхньої роботи. Вони також зосереджуються на розвитку стійкості в мінливому світі та співпрацюють із громадами, релігійними групами та організаціями для підтримки їхніх «зелених» ініціатив. Методи включають ретрити, купання в лісі, духовне керівництво один на один, церемонію та ритуал, а також фасилітацію [115] [Додаток 12].

Висновки до розділу 1

Капеланство виникло як духовна служба, покликана підтримувати моральний стан, задовольняти духовні потреби та допомагати людям у складних життєвих обставинах. Його коріння сягають часів Римської імперії, коли християнські священники почали супроводжувати солдатів. Сам термін походить від латинського слова сарра (плащ), що відсилає до легенди про святого Мартина Турського. Символічний вчинок Мартина, який віддав

половину свого плаща жебракові, заклав духовний фундамент капеланства як служіння допомоги і милосердя.

Раннє християнство і Середньовіччя: Капеланство набуло організованого характеру, зокрема в арміях Римської імперії. У 371 році святий Мартин Турський став засновником капеланства як офіційного служіння, об'єднуючи чернецтво з військовою духовністю. Пізніше капелани почали діяти у структурах армії різних країн.

Святий Мартин, римський офіцер, який згодом став християнським священиком і єпископом, символізує етику капеланства:

Милосердя та допомога нужденним: Його історія про поділ плаща і допомогу жебракові відображає суть капеланського служіння. Релігійна та соціальна місія: Засновуючи чернечі громади та захищаючи слабких, Мартин демонстрував, як духовна служба може поєднуватися з активною соціальною позицією. Моральний авторитет: Він став прикладом для подальших поколінь капеланів, зокрема в його протистоянні несправедливості, милосердному ставленні до всіх, включно з еретиками.

У 742-743 роках східно-франкський собор встановив обов'язок священиків супроводжувати війська, але заборонив їм носити зброю. Ця практика стала основою сучасного міжнародного регулювання статусу капеланів.

Можна прослідкувати про згадки капеланства навіть в Біблії, які підкреслюють важливість піклування про ближнього. Наприклад, притча про доброго самарянина (від Луки 10:30-37) і слова Ісуса про допомогу нужденним (від Матвія 25:34-46) розкривають ідею капеланства як служіння милосердя. Християнська традиція вбачає в капеланах служителів, покликаних доглядати хворих, годувати голодних і допомагати в'язням.

З часом капеланство розширилося і стало актуальним людям в різних сферах. Сьогодні капелани працюють в таких галузях: охорони здоров'я: надають духовну підтримку пацієнтам та їхнім родинам у лікарнях, хоспісах; освіті: підтримують духовний і моральний розвиток учнів; в'язницях:

працюють з ув'язненими, допомагаючи їм знайти новий сенс життя; армії: забезпечують моральну та емоційну підтримку військових під час виконання ними обов'язків; екологія: сучасний напрямок, пов'язаний із духовною підтримкою у вирішенні проблем зміни клімату.

Розвиток капеланства в сучасних умовах є надзвичайно важливим, оскільки капелани виконують унікальну роль у підтримці духовного та морального здоров'я суспільства. В умовах війни, соціальних криз, економічних труднощів і стрімких змін капелани надають людям не тільки духовну підтримку, але й моральне спрямування, психологічну допомогу та емоційну рівновагу.

Особливо важливим є розвиток військового капеланства, адже капелани на передовій стають поруч із солдатами, допомагаючи їм долати стрес, страх і сумніви, які неминуче виникають під час війни. Вони підтримують бойовий дух і забезпечують зв'язок солдатів із їхньою вірою та моральними цінностями, що надає сили в найтяжчі моменти.

Крім того, розвиток капеланства в лікарнях, освітніх установах, реабілітаційних центрах, а також у місцях позбавлення волі сприяє створенню загальної атмосфери співчуття, розуміння та підтримки. Капелани стають тими, хто допомагає людям знайти сенс у житті навіть у важких ситуаціях, розвиваючи стійкість і здатність долати труднощі.

Капеланство залишається важливим служінням у світі, що стає дедалі більш секуляризованим. Воно відповідає на духовні, моральні та емоційні виклики, створюючи простір для милосердя, розради й натхнення в складні часи. Роль капеланів полягає в тому, щоб бути «сторожем свого брата», допомагаючи тим, хто опинився в кризових умовах, і відновлюючи людяність у спільнотах. Завдяки своїй багатовіковій історії, воно стало універсальним інститутом, що поєднує духовну підтримку з активним служінням людям у різних сферах життя. У сучасному світі капелани є носіями моральної відповідальності, нагадуючи про важливість людяності, допомоги та співчуття навіть у найскладніших обставинах.

РОЗДІЛ 2

ЗАСНУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНУВАННЯ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА У СВІТІ

2.1. Досвід країн світу в сфері військового капеланства

Інститут духовної опіки існує практично в усіх арміях світу, зокрема в арміях держав – членів НАТО, і характер завдань, які покладено на військових капеланів говорить про те, що вони не тільки займаються задоволенням релігійних потреб, але й включені в систему ідеологічного та психологічного впливу на весь особовий склад військ, незалежно від світоглядної орієнтації кожного. Релігійне виховання інкорпороване в систему морально-психологічної

і бойової підготовки військовослужбовців і підпорядковане основному завданню – підтриманню належного духовно-психологічного потенціалу військ. Капелани присутні у щоденній діяльності військ, під час проведення урочистих заходів, у зоні бойових дій тощо. «Завжди поруч» – фактично такий девіз військових священників. Офіційно їх діяльність заборонена лише в армії Китаю і Північної Кореї [8].

Китай. Китай є політично атеїстичним і прагне контролювати або обмежувати релігію. Відкриті ЗМІ повідомляють про серйозні репресії проти різних релігійних груп, зокрема мусульманського уйгурського населення в західній провінції Сінцзян. Китайський уряд прагне контролювати релігію. Як зазначає Томас Харві «В історії Китайської Народної Республіки президент Сі Цзіньпін є першим вищим лідером, який надав релігії значущість словом і ділом. У великій промові 2016 року Сі закликав до «китаїзації релігії». Він зазначив, що, враховуючи зростання релігії серед китайського народу, Комуністична партія Китаю (КПК) повинна «керувати адаптацією релігій до соціалістичного суспільства». В академічному розумінні «китаїзація релігії» означає інтеграцію релігійної віри, практики та ритуалів у китайській

культури та суспільстві. Однак для Сі «китаїзація» є глибоко політичною. Це вимагає від релігійних лідерів та інституцій явного сприйняття державного соціалізму та керівництва КПК [114].

Північна Корея. Північна Корея зберігає сильний атеїзм, блокуючи або маніпулюючи релігійними вираженнями, водночас встановлюючи форму «поклоніння імператору» у філософії чучхе, щоб контролювати населення. За словами Грейс Лі «Коли Кім Ір Сен в односторонньому порядку проголосив чучхе керівним принципом усіх аспектів життя Північної Кореї, а також ідеологічною основою всієї державної політики, ця філософія отримала повний авторитет богоподібного статусу Кім Ір Сена. Встановивши непогрішимість філософії чучхе та зміцнивши власну політичну владу, Кім Ір Сен і Кім Чен Ір змогли використати принципи чучхе про самозабезпечення, політичну та військову незалежність як виправдання для такої політики, як розгром величезного відсотка національного доходу на військові витрати, незважаючи на голод, що охопив населення. Завдяки владі та впливу однієї людини, Великого Лідера, філософія чучхе стала невід'ємною частиною економічних, політичних, військових і культурних аспектів життя Північної Кореї» [82].

Фінляндія. Розвиток фінського військового капеланства завжди був пов'язаний з історією держави та релігійно-політичними реаліями. Фінське військове духовне піклування бере свій початок у шведській державній церкві шістнадцятого століття, а потім у приєднанні до «великого» російського князівства на початку дев'ятнадцятого століття. Розвиток системи військового капеланства розширювалося у міру того, як православ'я було запроваджено разом із фінським лютеранством під час правління росії. Поворотними моментами у розвитку цієї професії стали Перша світова війна та Громадянська війна у Фінляндії, після якої Фінляндія проголосила свою незалежність 6 грудня 1917 року. Пізніше Друга світова війна, Зимові війни і Війна-продовження сформували основу професії військового капелана, яку ми знаємо сьогодні [98].

Євангелічно-лютеранська церква Фінляндії (ELCF) була державною церквою до 1870 року. Перший закон про свободу віросповідання у Фінляндії було ухвалено 1922 року. Сьогодні ELCF можна вважати «народною церквою».

Оскільки лютеранська церква та православна церква мають давні традиції в історії Фінляндії і, як і раніше, є двома найбільшими релігійними групами у Фінляндії, вони мають особливий статус у фінському законодавстві, порівняно з іншими релігіями. Їх також називають «національними церквами» або «державними церквами» [83].

Сьогодні в Силах оборони Фінляндії (FDF) налічується двадцять шість лютеранських військових капеланів, включаючи старших капеланів та польового єпископа. Крім того, чотири православні капелани працюють як співробітники, що отримують винагороду. Військові капелани також можуть бути включені до складу миротворчих сил та військ з управління кризами під час проведення спеціальних операцій час від часу, але це спеціальні місії і вони відрізняються від звичайної роботи [99].

У FDF немає представників інших релігій. Зв'язок між роботою лютеранських військових капеланів у FDF та ELCF має давні традиції та коріння, але військові капелани є державними службовцями, і держава платить їм зарплату. Робота військових капеланів спрямована на всіх, незалежно від їхніх релігійних переконань чи духовного.

У попередніх дослідженнях відносини між фінськими військовими капеланами та їхньою церквою варіюються від дуже близьких до майже відчужених; хоча їхня пастирська ідентичність досить сильна, їх почуття приналежності до військової організації може бути ще сильнішим [84].

Роботою військових капеланів керує польовий єпископ, який належить до Генерального штабу. Посада польового єпископа в адміністрації ELCF розглядається як сполучна ланка між двома окремими інституціями, що необхідно для духовної стійкості країни у можливих випадках запровадження військового становища.

Федеративна Республіка Німеччина. Військове капеланство у Збройних силах Федеративної Республіки Німеччини є одним з найпрестижніших виховних соціальних інститутів (військовослужбовці Бундесверу складають понад 60 відсотків особового складу), який пройшов випробування часом та бойовим досвідом. Право на задоволення релігійних потреб військовослужбовців було закріплено ще в Конституції Веймарської республіки і безпосередньо перенесено до Конституції Федеративної Республіки Німеччина [23, с.41] [Додаток 13].

Ще в серпні 1956 року Міністерство оборони підписало Директиву 66/1 «Про організацію військово-церковної служби у ЗС ФРН», а в липні 1957 року був прийнятий Закон «Про духовне обслуговування армії», який передбачав, що капеланська діяльність у збройних силах повинна фінансуватися з державного бюджету.

Церковні богослужіння у збройних силах фінансуються з державного бюджету. Виконавчими релігійними органами у ЗС ФРН є Управління євангельської церкви у справах Бундесверу та Управління католицького військового єпископа. Через деканів військових округів (м. Берлін, Кіль, Кельн та Мюнхен) вони опікуються своїми підданими (понад 200 священників обох віросповідань), водночас активно взаємодіючи між собою в питаннях змісту, основних напрямів, форм і методів роботи [44, с. 215].

Хоча Міністерство оборони Німеччини не втручається у вирішення релігійних питань, що стосуються церковних служб у Збройних силах, адміністративно релігійні організації підпорядковані Міністру оборони.

Військові священники не є кадровими військовими, тому вони не зобов'язані носити військову форму в мирний час. З точки зору правового статусу військові капелани прирівнюються до державних службовців. Капелани підписують контракт з Міністерством оборони на шість-вісім років (з можливістю продовження не більше ніж на чотири роки) і повертаються на свою попередню посаду. Винятком є військовий генеральний декан, військовий генеральний вікарій і начальники відділів у виконавчих релігійних

органах, а також декани військових округів та їх заступники, термін служби яких не обмежується. [8].

Священики можуть стати представниками військово-церковної служби Бундесверу, але повинні відповідати певним умовам: вони повинні мати німецьке громадянство, вищу (богословську) освіту, три роки служити священиком, бути молодше 35 років і пройти тримісячний випробувальний термін. Ті, кого висвячують на армійських капеланів, проходять одномісячний курс військової підготовки, який знайомить їх з особливостями армії. Там вони дізнаються більше про армію. Кожен військовий капелан має помічника, який є цивільним представником Збройних сил. В обов'язки помічника військового капелана входить ведення діловодства, надання військовому священику необхідної допомоги у виконанні його обов'язків та керівництво військовим священиком. Надавати необхідну допомогу у виконанні обов'язків священика та керувати службовим автомобілем. Помічники повинні бути віком до 35 років, мати повну середню освіту і військову службу. Вони повинні мати повну середню освіту і пройти військову службу у федеральних Збройних силах. Випробувальний термін для кандидатів на цю посаду становить шість місяців. [1 с. 286].

Німецьке військово-політичне керівництво завжди надавало важливого значення релігійному впливу як одній з найефективніших форм духовно-морального виховання військовослужбовців. Діяльність священиків у Бундесвері зміцнювала військову дисципліну, підвищувала ефективність морально-психологічної підготовки військовослужбовців, підготовлювала військовослужбовців до бойових дій та формування у них належного морально-психологічного стану [30, с. 176].

Ісламська Республіка Іран. Лідери ісламських країн, особливо Збройних сил Ісламської Республіки Іран, приділяють серйозну увагу релігійному фактору. Після повалення шахської диктатури в Ірані в 1979 році основи підготовки регулярної армії суттєво змінилися. Посилення клерикальних тенденцій у суспільстві призвело до процесу ісламізації армії, появи

тотального релігійного впливу на особовий склад. З 1983 року тільки мусульманам дозволяється вступати до військових навчальних закладів, і ісламознавство стало одним з обов'язкових іспитів [23,с.127].

Дух мусульманської релігії втілюється у всіх аспектах життя і діяльності армії: мусульманські ритуали включаються в повсякденне життя армії, солдати відправляються на війну в ім'я Аллаха, вся офіційна переписка починається словами «в ім'я Аллаха». Думки про джихад (священну боротьбу за віру) і шахад (жертвоприношення в битві за віру) займають особливе місце в навчанні військовослужбовців. Під час такого навчання використовується приклад мучеників (мусульман, які померли за свою віру). Офіцери іранської армії призначаються на посади залежно від їх професійних здібностей та рівня релігійної освіти. Крім того, вивчення релігії і переконань проводиться вищим духовенством і включено до навчальної програми курсів військової підготовки, виконання військових наказів вважається релігійним обов'язком. [8]. Військові мулли прирівняні до офіцерів, присутні на всіх рівнях – від взводу і вище та несуть однакову з офіцерами відповідальність за морально-психологічний стан військовослужбовців.

Іранська армія має спеціальний штаб для керівництва та координації ідеологічної роботи, пов'язаної з відбором та розміщенням духовенства в армії. Ідеологічний напрям цієї діяльності визначається головним управлінням політичної ідеології в штабі головнокомандувача і головним управлінням політичної ідеології. Міністерства оборони і координує свою діяльність з Міністерством ісламської орієнтації і культури [23, с.127].

В Ісламській Республіці повсякденне життя військовослужбовців включає в себе всі необхідні для мусульман елементи і всі військові установи суворо дотримуються принципів Корану і шаріату в своїй діяльності. Військові мулли проводять бесіди з військовослужбовцями з релігійних питань, молитовні служби. Крім проповідей, іранські військові проводять заняття з релігійних предметів, на які відводиться 8 годин на тиждень.

Важливою частиною підготовки військовослужбовців є «п'ятничні

намази», на яких виступають високопоставлені імами. Від самого початку ці заходи були зосереджені на внутрішніх і зовнішніх справах Ірану і мали більше ідеологічний, ніж духовний характер.

Підготовка військових священнослужителів у Збройних силах Ірану відбувається в спеціальних навчальних центрах, створених на базі духовних шкіл. Основними предметами викладання в цих школах є методика викладання Корану, ісламська етика, політичний аналіз, ісламська історія, питання шаріату, форми і методи поширення ідеологічного впливу, а також військова підготовка. На відміну від християнських священників, муллам не заборонено брати участь у військових діях. [15, с. 358–360].

Таким чином, ісламська модель задоволення релігійних потреб військовослужбовців, які проходять службу в іранських збройних силах, за своїм характером і спрямованістю подібна до американської та європейської моделей, але побудована на єдиній націоналістичній, моноконфесійній основі. Для неї в цілому характерно те, що іслам є не лише релігією, а й частиною державної політики і має значний вплив на всі сфери суспільно-політичного та культурного життя. У мусульманських державах військовий капелан також є професійним військовослужбовцем, бере участь у бойових діях разом з іншими і є елементом ідеологічного впливу на військовослужбовців. Релігійне виховання військовослужбовців розглядається як основний засіб впровадження у свідомість військовослужбовців певних ідей, поглядів, стереотипів мислення і поведінки з метою протистояння іншим релігіям та ідеологіям. Релігійне виховання військовослужбовців розглядається як основний засіб впливу на свідомість військовослужбовців певних ідей, поглядів, моделей мислення та поведінки з метою протидії іншим релігіям та ідеологіям. Цій темі приділяється велика увага навіть у збройних силах. Релігійно-ідеологічна діяльність має вищий пріоритет, ніж бойова підготовка. Ісламська модель капеланської служби була перенесена в збройні сили Туреччини, Пакистану, Афганістану, Іраку, Саудівської Аравії, Лівії, Тунісу, Марокко, Судану інших. [9, с. 97].

Австралія. Департамент капеланів королівської армії Австралії був створений і надає підтримку армії протягом 110 років. Він складається з офіцерів австралійської армії, які представляють буддистські, християнські, індуїстські, ісламські та єврейські релігійні групи. Армійські капелани забезпечують релігійне служіння, духовне керівництво, душпастирську опіку та низку інших видів підтримки армійців та їхніх родин. Військове капеланство активно співпрацює з релігійними лідерами та місцевими громадами, щоб підтримати людей і місію Австралійських сил оборони.

Армійські капелани зберігають оперативну спрямованість і відряджені до армійських підрозділів по всій Австралії. Вони є членами групи кадрового забезпечення командувача, діючи як головні радники штабу [104].

У 1913 році представники англіканської, пресвітеріанської, римо-католицької та методистської конфесій зустрілися з генерал-ад'ютантом австралійської армії, підполковником Гаррі Шовелем, щоб створити структуру Департаменту капеланів австралійської армії. Було домовлено, що кожна деномінація призначить одного генерального капелана та одного старшого капелана для кожного штату для управління капеланами цієї деномінації. По одному капелану від кожної з чотирьох конфесій також було додано до кожної піхотної та легкої кінної бригад. Загалом запропонована установа складалася із 116 капеланів. Департамент капеланів австралійської армії був оприлюднений у Commonwealth Gazette 20 грудня 1913 року.

Умови служби були засновані на британському зразку. Підвищення регулювалося тривалістю служби, а капелани були звільнені від звичайного віку виходу на пенсію. Непридатні капелани були включені до списку самостійних.

Капеланів призначали в офіцери. Хоча генерал-капелан не мав еквівалентного військового звання, чотири класи капелана відповідали відносним званням полковника, підполковника, майора та капітана. Капеланів спочатку призначали до IV класу (еквівалент капітана).

Австралійська армія дуже мало брала участь у вербуванні капеланів.

Шість старших капеланів від кожної конфесії передавали імена кандидатів на капелани до Військової колегії через генерального капелана.

Хоча початковий план передбачав рівну кількість капеланів для кожної конфесії, кількість було переглянуто після початку Першої світової війни. Розподіл посад ґрунтувався на частці кожної конфесії в населенні згідно з переписом 1911 року. Це стало постійним джерелом тертя під час війни, оскільки англікани вважали, що їх було залучено у більшій кількості, ніж передбачало перепис населення. У результаті почесних капеланів призначали для служіння на транспортних кораблях без оплати чи чину [65] [Додаток 16].

Велика Британія. Відділ капеланів королівської армії Великобританії сформований у 1796 році, цей корпус надає релігійну та пастирську підтримку солдатам. Його офіцери, всі висвячені священники, брали участь у більшості битв британської армії. Під час Громадянської війни в Британії (1639-51 рр.) багато парламентських армійських підрозділів мали сильний релігійний елемент. Але офіційне релігійне забезпечення солдатів почалося лише в 1796 році, коли уряд сформував Департамент армійських капеланів. Його першим генеральним капеланом був преподобний Джон Гембл.

Відтоді Департамент військових капеланів надає духовну підтримку, душпастирську опіку та моральний супровід воїнів. Його персонал висвячується в церкві, але має звання, еквівалентні звичайним офіцерським званням. Проте всі вони називаються «падре», незалежно від їх еквівалентного рангу.

Спочатку релігійне керівництво отримували лише війська, що належали до англіканської церкви. Але в 1836 році, після католицької емансипації, Департамент прийняв своє перше римо-католицьке духовенство.

Військові капелани брали участь у всіх походах армії XIX ст. На ранніх етапах Кримської війни (1854-56) лише один капелан був доступний для служіння для всіх британських сил, які там були дислоковані. Подальший суспільний резонанс призвів до того, що Товариство поширення Євангелія профінансувало появу ще 60 капеланів.

У 1858 році Департамент найняв своїх перших офіційних пресвітеріанських капеланів. Тоді він почав набирати методистських капеланів у 1881 році та єврейських капеланів у 1892 році. Останні також мали окремий значок із зображенням зірки Давида.

Преподобний Джеймс Адамс отримав перший Хрест Вікторії (VC) департаменту, служачи в 9-му уланському полку в Кілла-Казі (11 грудня 1879) під час Другої афганської війни (1878-80).

Кілька капеланів піддалися критиці за їх шовінізм під час Першої світової війни (1914-18). Отець Бернард Воган, наприклад, заявив, що це «справа солдатів - продовжувати вбивати німців» [Додаток 14].

Багато інших здобули повагу простих солдатів, служачи разом з ними в окопах. Джеффри Стаддерт Кеннеді отримав прізвисько «Вудбайн Віллі», роздаючи сигарети, а Невілл Телбот і «Таббі» Клейтон заснували соціальний центр Talbot House в Поперінге в 1915 році.

Троє капеланів за бойові дії нагороджені грамотами Хреста Вікторії. Багато інших було нагороджено, часто за те, що доставляли поранених. Загалом під час конфлікту загинуло 179 капеланів. Щоб відзначити внесок Департаменту, у 1919 році король Георг V надав йому префікс «Королівський».

Департамент продовжував свою роботу протягом Другої світової війни (1939-45), запроваджуючи «Годину падре» та навчаючи капеланів для задоволення потреб нових підрозділів з різними ролями, таких як парашутний полк. Загалом під час війни загинуло 96 капеланів Британії та 38 капеланів армії Співдружності [Додаток 15].

Капелани продовжували служити в більшості післявоєнних військ, включаючи Корею (1950-1953), Суец (1956), Аден (1963-1967), Північну Ірландію (1969-2007), Фолклендські острови (1982), Боснію (1992-1995), Ірак (2003-2009) та Афганістан (2001-2014).

В теперішній час капелани зазвичай надаються базам або підрозділам, часто в складі з трьох (англіканський, католицький і нонконформістський).

Вони мають статус некомбатантів і їм заборонено носити зброю навіть на параді. Буддистів, сикхів, індуїстів і мусульманських солдатів обслуговують чотири цивільні капелани. Оскільки церкви почали висвячувати жінок, Департамент також призначив жінок-капеланів. Очікується, що всі армійські капелани будуть служити та надавати пастирську опіку будь-якому солдату, який її потребує, незалежно від їхньої конфесії чи віри чи відсутності такої [101].

Міністерство оборони Великої Британії визнає такі релігійні деномінації:

Християнські: Англійська спільнота, Асамблеї Бога, Баптистський союз Великої Британії, Церква Шотландії, Вільна церква Шотландії, Міжнародні церкви в спільнотах, Конгрегаційна федерація, П'ятидесятники Еліму, Група вільних церков, Методисти, Церква Назарянина, Пресвітеріанська церква в Ірландії, Римська Католицька, Об'єднана реформатська церква, Викуплена християнська церква Бога або Армія спасіння.

Традиції світової віри: Буддійські, індуїстські, єврейські, мусульманські чи сикхські релігійні громади [60].

США. Жодна посада в Америці не збалансована так тонко між церквою та державою, як посада військового капелана. З одного боку, капелан носить форму своєї служби. Він несе відповідальність перед своїм командиром у військовій та мирній час, як захисник Конституції США. З іншого боку, він є призначеним представником Божого у Збройних Силах країни. Він є висвяченим представником релігійної традиції, підзвітним насамперед Всевишньому [120].

Армійське капеланство в США було засноване у липні 1775 року Континентальним конгресом. Джордж Вашингтон видав наступний наказ: «Почесному Континентальному конгресу, який був радий дозволити кожному полку мати капелана, наказано забезпечити капеланів відповідно; особам з гарним характером та зразковим життям - стежити за тим, щоб усі підлеглі

офіцери та солдати надавали їм належну повагу та уважно стежили за релігійними обрядами». Зазначається, що платня складала 20 доларів на місяць, що командири полків мали знайти свого власного капелана і що не було жодних вимог щодо віросповідання, церкви, висвячення або освіти. Конгрес, за поданням командира підрозділу в Континентальній армії, видавав капеланам повноваження. Колоніальні губернатори також призначали капеланів для служби у відповідних ополченнях. Відомо, що у Революції служило 219 капеланів, 111 з яких служили у Континентальній армії. У листопаді 1775 року ВМС започаткували Корпус капеланів для надання релігійних послуг новому Континентальному флоту. Першим капеланом флоту, як гадають, був преподобний Бенджамін Балч, призначений на цю посаду 30 жовтня 1799 року. Друга стаття статуту ВМС 1775 року свідчить: «Командири кораблів тринадцяти Об'єднаних колоній повинні піклуватися про те, щоб богослужіння відбувалися на борту двічі на день, а проповідь читалася в неділю, якщо цьому не завадять погана погода або інші надзвичайні події».

У 1841 році загальні правила приписували висвячення та високі моральні якості як характеристики капеланів флоту, і це правило діє досі. Сьогодні військово-морський капеланський корпус має заяву про місію, список пріоритетів для служби, керівні принципи, заяву про бачення та Кодекс етики. Капелани служили у всіх війнах, у яких брали участь Сполучені Штати, включаючи Громадянську війну. У будь-якій із війн аж до Громадянської війни точне число капеланів чи втрат серед капеланів невідоме, оскільки приблизно до 1880 року капелани не завжди були «офіційними», і багато чоловіків служили, не будучи ні офіцерами, ні схваленими певною конфесією.

Зростаюча формалізація військового капеланства США у Першій та Другій світових війнах призвела до кращого, але не відмінного ведення обліку. Армія і морська піхота США втратили 100 капеланів у Другій світовій війні, що більше, ніж у будь-якій іншій галузі, за винятком піхоти та армійського повітряного корпусу.

Військове служіння відрізняється від «церковного» або парафіяльного служіння. Капелани змінюють один одного в керівництві каплиці (церкви) на основі пріоритетів військового призначення, а не переваг громади. Капелан не «призваний» церквою як такою; він працює за контрактом із урядом США. Капелани повинні служити військовослужбовцям та їхнім сім'ям незалежно від їхньої конкретної церковної приналежності, що за задумом робить його більш глобальним та плюралістичним служінням.

Фінансування капеланів залежить не від конфесійних чи індивідуальних внесків, а від платників податків. Командири несуть відповідальність за забезпечення вільного сповідання релігії для своїх військовослужбовців та відповідним чином планують витрати на приміщення, програми та матеріали. Військовослужбовці та їхні сім'ї також вносять на свій розсуд внески до спеціального фонду для підтримки певних заходів каплиці та благодійних актів релігії.

Офіційні богослужіння у каплиці плануються для підтримки певних режимів місць служби, режимів навчання чи оперативного темпу. Служби можуть проводитись у наметах, у кузовах напівпричепів, під землею, у спортзалах або у різних інших тимчасових приміщеннях.

Церковне управління в цивільному секторі значно різниться, але капеланство обмежене законами та директивами уряду США. Релігійні програми повинні задовольняти потреби всього призначеного персоналу незалежно від його релігійної групи. Капелани завжди відповідають за практику служіння всім релігійним групам, поки вони служать в армії, але при цьому підтримують тісні зв'язки зі своїми відповідними прихильниками. Проте всі капелани служать як офіцери відповідно до звань, структур і повноважень військових і командирів і керівних капеланів при виконанні своїх обов'язків.

Військовий капелан унікальний і примітний тим, що він прагне служити Богу і людині в наймінливіших і найскладніших обставинах [94].

Щоб отримати кваліфікацію армійського капелана, потрібно мати такі ступені акредитованих установ: ступінь бакалавра не менше 120 семестрових годин, вищу освіту в галузі богословських або релігієзнавчих досліджень і принаймні 72 семестрові години на дипломну роботу [95].

Пентагон приділяє дуже серйозну увагу релігійній сфері життя військовослужбовців. Текст військової присяги в армії США закінчується словами: «Нехай допоможе мені Бог». У статті 6 «Кодексу поведінки військовослужбовців Збройних сил Сполучених Штатів» сказано: «Я ніколи не забуду, що я американець, який бореться за свободу, відповідальний за свої дії та відданий принципам, завдяки яким країна вільна. Я буду вірити в мого Бога і в Сполучені Штати Америки» [70] [Додаток 17].

Все більш міжкультурна роль американських капеланів була однією з основних подій воєн в Афганістані та Іраку. У своєму виступі 2004 року на Національній конференції з питань Міністерства Збройних Сил заступник міністра оборони з питань персоналу та готовності доктор Девід Чу сказав: «У той час як у минулому капелани, ймовірно, були покликані функціонувати як практикуючі у своїх індивідуальних релігійних традиціях; у майбутньому їх все частіше будуть покликати бути консультантами та радниками ... своїм командирам за заповідями інших світових релігій». Чу наголошував про необхідність схвалювати конфесії, щоб прийняти плюралізм: «Для капеланів, яких ви посилаєте ... їх концептуальна картина служіння повинна чітко відображати дуже плюралістичний спосіб мислення, що відображає плюралізм у їхніх власних рядах і у світі, в якому ми функціонуємо» [66].

«Вплив Капеланів на армію, наших солдатів та сім'ї не повинен бути недооцінений», - сказав капелан Білл Грін, заступник начальника капеланів США. «З часів Війни за незалежність капелани служили в кожному американському конфлікті».

З самого початку капеланський корпус розвивався і диверсифікувався разом з рештою армії. Сьогодні Капеланський Корпус представляє п'ять основних релігійних груп і майже 120 релігійних конфесій. Римо-католицькі

капелани були додані до протестантських капеланів корпусу під час мексикансько-американської війни (1846-1848); єврейські та афроамериканські капелани були додані під час Громадянської війни в Америці (1861-1865); перша жінка, яка була призначена на посаду капелана, була в 1974 році; перший мусульманський капелан був у 1993 році; перший буддистський капелан був у 2009 році; а перший індуїстський капелан був у 2011 році.

Сьогоднішній корпус армійських капеланів включає приблизно 3015 капеланів, 2800 спеціалістів у справах релігії, 540 кандидатів у капелани, 50 директорів релігійної освіти та 90 інших членів цивільних армійських департаментів.

«Догляд за душею та релігійна підтримка, які наш капеланський корпус забезпечував протягом майже 250 років, залишатимуться вирішальним чинником успіху нашої нації на полях битв майбутнього», - сказав Грін. «Нам є чим пишатися, і багато чого чекати, оскільки ми продовжуємо трансформуватися, щоб задовольнити потреби армії в 2030 році і далі!» [109].

Військові капелани відіграють вирішальну роль у створенні підтримуючого та інклюзивного середовища, в якому різноманітні військовослужбовці країни можуть вільно здійснювати своє конституційне право Першої поправки вирішувати, чи сповідуватимуть вони релігію і як саме. Коли в 1775 році на прохання генерала Джорджа Вашингтона було створено Корпус армійських капеланів для надання релігійної допомоги солдатам нашої нової країни, всі капелани Корпусу були протестантами, з дуже невеликою різноманітністю, але Корпус диверсифікувався разом з іншими військовими капеланами, щоб бути краще оснащеним для задоволення потреб усіх, хто служить у збройних силах Америки. У наші дні військові капелани країни репрезентують усі основні релігії світу та понад 100 конкретних релігійних груп, і є мікрокосмом американської різноманітності майже в усіх інших відносинах.

Сьогоднішні військові капелани – це різноманітна група захисників

релігійної свободи, і вони працюють один з одним, щоб гарантувати, що ті, хто служить країні, мають необхідні ресурси для сповідання своєї релігії на вибір, а також підтримку, необхідну їм для процвітання, незалежно від того, релігійні вони чи ні. У Корпусі армійських капеланів виконується ця робота відповідно до Системи готовності солдатів до цілісного здоров'я та фізичної форми армії та обговорюється духовна готовність.

Якості, які приходять із духовною готовністю, розвиваються з поєднання релігійних, філософських та людських цінностей. Саме вони дозволяють наповнювати змістом військовий життєвий досвід і витримувати труднощі, коли настають лихоліття. Армійським лідерам необхідно мати особисту духовну готовність, створюючи командний клімат, у якому солдати практикують взаємну повагу один до одного таким чином, щоб заохочувати діалог та зміцнювати згуртованість команди. Військові капелани підтримують ці зусилля, заохочуючи та моделюючи повагу та турботу до всіх в армійській команді, а також допомагаючи солдатам та членам їхніх сімей: забезпечувати позитивні особисті основні цінності; зміцнювати почуття життєвої мети, що визначається їх цінностями; дотримуватись щоденних практик, які зміцнюють їх цінності і спілкуватися з іншими способами, які підтримують їхнє почуття мети [86].

Армійським капеланам не видається зброя і їм не дозволяється брати участь у бойових діях. Під час бойових дій їх захищають спеціалісти з релігійних справ – помічники військових капеланів [59]. Армія США офіційно створила посаду помічника капелана 28 грудня 1909, вперше дозволивши рядовому солдату надавати постійну релігійну підтримку. Генеральний наказ військового міністерства № 253 просто говорив: «Один рядовий буде призначений на спеціальне завдання командиром будь-якої організації, до якої призначено капелана, з метою надання допомоги капелану у виконанні його офіційних обов'язків».

Робота помічника капелана стає набагато важливішою у бойовій обстановці. Капелану не дозволяється носити зброю, тому помічник капелана,

як друга половина команди служіння підрозділу, виступає як лідер, забезпечуючи силовий захист капелана. Це основний обов'язок помічника капелана.

Щодня помічник капелана надає релігійну підтримку підрозділу, оцінює його загальний моральний дух та надає належні напрямки, джерела консультування та духовні виходи для військ. Помічники капелана вносять різноманітність у групу служіння підрозділу, оскільки рядовий персонал, як правило, почувається комфортніше, звертаючись до іншого рядового солдата з особистою проблемою. Таким чином, помічник капелана є множителем групи служіння підрозділу. Помічник капелана дозволяє солдатам довіритися йому та запропонувати розуміння, зберігаючи при цьому найсуворішу конфіденційність - як передбачено статутом привілейованого спілкування, якого мають дотримуватися всі капелани та помічники капеланів [106].

В США кожного року 3 лютого шанується День чотирьох капеланів - відзначається річниця затоплення транспортного корабля армії США «Дорчестер» і самовідданих дій чотирьох армійських капеланів на борту під час Другої світової війни [Додаток 18].

3 лютого 1943 року транспортний корабель армії США «Дорчестер» зазнав удару німецького підводного човна, четверо армійських капеланів розташувалися серед солдатів, заспокоюючи наляканих, доглядаючи за пораненими та направляючи дезорієнтованих у безпеку. Це були лейтенант Джордж Фокс, методист; лейтенант Олександр Гуд, єврейський рабин; лейтенант Джон Вашингтон, римо-католицький священник; і лейтенант Кларк Полінг, нідерландський реформаторський священник. Усі вони були першими лейтенантами армії США, які затонули разом із кораблем. Чотири капелани, також відомі як «Безсмертні капелани» або «Дорчестерські капелани», представляли три конфесії: католицьку, іудейську та протестантську.

368-футовий пароплав «Дорчестер», який експлуатувався Управлінням військового судноплавства, був частиною конвою, який вирушив з Нью-Йорка в січні 1943 року на базу армійського командування в Нарсарсуак на півдні

Гренландії. Щоб пройти з Ньюфаундленду в Гренландію, кораблю довелося пройти крижаним морем і пройти через води, заповнені німецькими підводними човнами. Після опівночі 3 лютого 1943 року «Дорчестер» був торпедований підводним човном у Лабрадорському морі біля Гренландії та затонув за 20 хвилин, згідно з офіційними даними. З 904 осіб на борту, 675 потонули або померли від переохолодження в холодній воді. Вважалося, що це була найгірша кількість загиблих у конвої США під час Другої світової війни. Четверо капеланів витрачали багато часу на те, щоб заспокоїти нервових молодих солдатів, коли влучила торпеда, капелани провели чоловіків під палубою до рятувальних шлюпок і роздали рятувальні жилети.

«Перед затопленням нашого корабля ці капелани зняли свої власні рятувальні круги й віддали їх нам», - сказав один із тих, хто вижив, 19-річний Деніел О'Кіф із Служби торговельного флоту США через кілька тижнів після трагедії. «Вони стояли на палубі й молилися, взявшись за руки, коли наша рятувальна шлюпка зникла з поля зору». Джон Ледд, який вижив, також згадав, як капелани роздавали свої рятувальні жилети, повідомляє Меморіальний фонд чотирьох капеланів. «Це було найкраще, що я бачив або сподіваюся побачити по цей бік раю», - сказав він. Інший виживший, Вільям Беднар, сказав *The Baltimore Sun* у 1997 році: «Я міг чути, як чоловіки плачуть, благають, моляться та лаються. Я також міг чути, як капелани проповідували людям мужність. Їхні голоси, мабуть, були єдиним, що тримало мене в розсудливості» [107].

2.2. Досвід України в формуванні та функціонуванні інституту військового капеланства

Важливою передумовою ґрунтовного та всебічного вивчення питання є наявність історичних джерел. Дослідження релігійно-історичних передумов становлення інституту військового духовенства в країнах світу та в Україні потребує комплексного аналізу джерел різного походження та інформаційного

навантаження.

Капеланська служба в збройних силах нашої держави має давню історію, і за цей період у військових частинах накопичено досвід розвитку цілісної системи капеланства. Українські воїни в боях захищали рідну землю і просили у Бога допомоги та захисту. У давній історії перед війною з половцями в 1103 році «князі і воїни молилися Богу і присягали Богу і Пресвятій Богородиці - одні подавали їй милостиню, інші кутю, треті приносили жертви монастирям» [28].

Відомий український історик Іван Крип'якевич у праці «Історія українського війська», посилаючись на літопис, писав: «...під час походу на половців у 1111 році ми зустріли священика у війську, куди князь Володимир Мономах поставив його священик очолював військо, а святі співали гімни, хрести та Писання Діви Марії» [25].

Ми бачимо, що в козацьку добу нашої історії військові священики були втягнуті в боротьбу за батьківщину українського народу, особливо, в зв'язку з душпастирською діяльністю під час визвольної війни 1648-1654 рр. Митрополит Іларіон у своїй книзі «Українська Церква за Богдана Хмельницького» пише, що «... Духовенство, як ми бачили, пішло нога в ногу зо своїм народом, і кров'ю своєю боронило батьківську Православну Віру...» [36]. Митрополит зазначає, що «багато з тих історичних записів свідчать про те, що православні священики працювали навіть в армії, – звичайно, тільки, як особи духовні». Такої ж думки і український дослідник Ярослав Дзира, який стверджує, що на основі дослідження козацького реєстру 1649 р. видно, що у визвольній війні брали участь «представники державного духовенства багатьох різних поколінь і на різних посадах» [13]. Така позиція православних пастирів пояснюється їх глибокою спорідненістю з народом, співчуттям долі рідної землі.

Відбудова української держави та війська на початку ХХ ст. дозволила відродити національне військове духовенство. З ініціативи голови Генерального військового комітету Симона Петлюри розпочалася служба

українських капеланів [24]. Отець Павло Пащевський став першим капеланом, який у липні 1917 року був приписаний до першого запасного полку Генерального військового комітету, який потім перетворився на Сердюцький полк імені гетьмана Петра Дорошенка, а священника Миколу Маринича – приписали до Богданівського полку [29].

За часів гетьмана Скоропадського збройні сили України зростали, а також зростала кількість українських капеланів [24].

Військові священники брали активну участь у релігійному житті нової держави, проводили єпископські з'їзди і ухвалювали рішення про відокремлення Української Православної Церкви від Московського Патріархату. До утвореної у 1917 р. Всеукраїнської православної церковної ради ввійшли капелани військових частин П.Пащевський та П.Сікорський, а полковий священник О. Маричев, член Центральної Ради, її очолив. Але в той період, коли більшовицька армія Муравйова зайняла Київ і окупувала місто, кожен регіон хотів мати своїх священників, а оскільки не хватало священників білого духовенства, то до українського війська залучали ієромонахів з православних монастирів Поділля. Українські священники проводили виховну роботу серед військовослужбовців, чим зміцнювали їх моральний дух.

Після закінчення визвольних змагань священники залишилися в концтаборах у Польщі. Суворі умови табору не завадили військовим капеланам виконувати свої виховні обов'язки та брати участь у духовно-просвітницькій діяльності [29].

У Західно-Українській Народній Республіці (ЗУНР) у листопаді-грудні 1918 р., коли були розгорнуті військові споруди, була створена службова структура польових капеланів Галицької армії. Організаційний устрій був затверджений державним секретаріатом військових справ (ДСВС) 1 січня 1919 року та мав назву «Організація капеланів українського війська» і був спеціальним розпорядженням Д. Вітовського, який був продубльований преподобним о. Миколою Їжаком і оприлюднений 4 лютого 1919 р. Тоді ж

було утворено і вищий орган духовенства Збройних Сил – Зарядче Преподобництво.

Одним із завдань польових священників був облік загиблих воїнів, упорядкування їх могил, організація цвинтарів, створених у Львові, Тернополі, Станіславі та ін.

У перші дні Преподобництво ДСВС брало участь у підготовці капеланів для Галицької армії, яка налічувала близько 100 000 чоловік. За словами отця І.Лебедовича, в її частинах налічувалось 96 греко-католицьких священників, майже третина з яких загинула.

о. Омелян Ковч - видатний греко-католицький священник, відомий своїм самовідданим служінням народу, незалежно від національності чи віросповідання, активною участю у громадському та військовому житті українського народу. У листопаді 1918 року у Львові було проголошено створення Західноукраїнської Народної Республіки, і одразу ж розпочалася війна проти поляків, які претендували на Галичину як на свою власність. Як священнослужитель, Омелян Ковч не міг брати до рук зброю, але не зміг ігнорувати патріотичні пориви і вступив до українського війська як капелан. 1919 року його призначили польовим капеланом Бережанського коша Української галицької армії. Для отця Ковч аця частина його життя стала особливо важливою. [Додаток 20]. Його завданням було не лише проводити релігійні обряди, але й надавати духовну підтримку воякам, щоб вони могли зберегти віру і надію у найважчі моменти боротьби за незалежність України. Його присутність на полі бою стала символом його сили духу та відданості своїй країні. Отець Ковч був поруч із солдатами навіть у найскладніших ситуаціях і надихав їх на боротьбу за вільну Україну [26].

У міжвоєнний період на базі другої Речі Посполитої для православних українців польської армії утворився інститут православного військового духовенства.

Капеланом збройних сил Карпатської Січі під час Другої світової війни був отець Степан-Севастьян Сабол. Підрозділи Організації Українських

Націоналістів також мали капеланів – о. І. Гриньоха та о. В. Дурбака. У дивізії «Галичина» було 12 капеланів, яку очолював Василь Лаба. Приклад цього визвольного походу описано в спогадах отамана Тараса Бульби-Боровіта.

Окремі підрозділи УПА: курені, старшинські школи, окремі сотні, повстанські шпитали мали своїх капеланів. Для них був характерний територіальний принцип духовної опіки [29].

Українська Повстанська Армія діяла в умовах підпілля, тому офіційного інституту капеланства не існувало. Проте деякі священники, переважно із Закерзоння, отримували дозвіл постійно перебувати з повстанцями. Греко-католицьке духовенство, будучи частиною національної інтелігенції, здебільшого підтримувало боротьбу ОУН. Повстанці потребували духовної підтримки, тому в підпіллі діяли священники, які обслуговували їхні релігійні потреби. Наприклад, отець Василь Шевчук ("Кадило") був капеланом Перемиського куреня, проводив літургії в польових умовах, ховав загиблих, вінчав молодят, а також підтримував дух вояків, жертвуючи власними зручностями та опікуючись пораненими [Додаток 19].

Літопис УПА описує, як у селі Явірник Руський священник вінчав вояка "Сокола". Весілля зібрало все село, а молодят супроводжували 20 повстанців верхи на конях. Отець "Кадило" був шанованою постаттю серед повстанців, адже щиро підтримував їх, доглядав за пораненими й вмів підняти бойовий дух. Його проповіді наголошували на священності боротьби за Батьківщину. У селі Воля Володська, де був повстанський цвинтар, він звертав увагу на те, за що вояки віддавали своє життя [35].

«Як ми приходили до якогось села в суботу або в неділю, то він відправляв для людей Службу Божу, якщо то було можливо. Говорив коротку провідь, а закінчував словами: «А на дорогу нам напечіть пляцків», – згадує Петро Йосиф Потічний «Воробчик», вояк сотні «Громенка» [54].

Під час перебування українських частин у вишкільних таборах європейських країн, переважно з католицьким населенням, капелани

налагоджували тісні контакти з місцевими священиками і місцевим населенням. Священники намагалися опікуватися складною атмосферою, що панувала у військових підрозділах, моральним станом вояків і виявляли значну активність у збільшенні своєї присутності в Збройних силах.

Після здобуття Україною незалежності була створена національна армія, яка регулювала відносини між церквою та армією та передбачала утримання духовенства в армії. Церква організувала капеланство, оскільки мала реалізувати своє конституційне право забезпечувати духовні та релігійні потреби народу в демократичній державі та її війську. 23 березня 1991 р. Верховна Рада УРСР прийняла Закон «Про свободу совісті та релігійні організації» [42].

Після ухвалення у 1991 році Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" почала поступово змінюватися ситуація із забезпеченням права на свободу совісті в українських силових структурах. Під цим терміном маються на увазі Збройні Сили України, Національна гвардія України, Державна прикордонна служба та інші військові формування, створені відповідно до законодавства. Питання інтеграції цього права у військове середовище вимагало активної участі різних сторін. До процесу були залучені представники Церков, релігійних організацій, державні установи, які опікувалися гуманітарною сферою, експерти із закордонних капеланських служб, релігієзнавці, волонтери та громадські активісти.

Основною метою цих зусиль було створення механізму, який би забезпечував військовослужбовцям можливість реалізовувати свої конституційні права на свободу совісті та віросповідання. Разом із цим ставилося завдання переосмислити підхід до духовного і патріотичного виховання військових, враховуючи нові реалії незалежної України.

Проте на момент здобуття незалежності українська армія налічувала понад 700 тисяч осіб, утримання яких було непосильним для держави. Упродовж наступного десятиліття спостерігалось стрімке скорочення чисельності Збройних Сил, що об'єктивно відсунуло впровадження

капеланства на задній план. Додатково цьому процесу перешкоджала інерція радянського минулого. Значна частина офіцерського складу, вихованого в атеїстичних традиціях радянської військової школи, не розуміла концепції капеланства та його ролі у військовій структурі. Деякі з них навіть вважали цей інститут потенційно небезпечним через можливість виникнення міжконфесійних конфліктів, які могли порушити внутрішній порядок у військових частинах [49].

На початку 1990-х років почали формуватися два підходи до задоволення релігійних потреб військових:

- 1) розміщення капеланів у військових частинах, будівництво храмів та включення духовенства до штатів;
- 2) задоволення духовних потреб військових за межами частин під час вихідних або великих релігійних свят.

Прихильники першого підходу зверталися до історичного досвіду та стандартів НАТО. Натомість прихильники другого акцентували на можливих міжконфесійних конфліктах, які могли негативно вплинути на обороноздатність країни [45].

На перших порах аргументація прихильників другої моделі перемогла. Міністерство оборони України (далі - МО України) у 1993 р. визнало «введення інституту капеланів передчасним» [14]. Проте зі створенням 1996 року Всеукраїнської Ради Церков і релігійних організацій (далі - ВРЦіРО), зменшенням напруги міжцерковних протистоянь поступово домінантною стала перша модель - капеланського служіння у військових частинах.

Участь українських військових у миротворчих операціях стала поштовхом до запровадження в Збройних Силах України посад військового капеланства, але на той час не було розроблено точної методики душпастирського служіння; По-перше, необхідно було скоординувати роботу українських збройних сил між церквами різних конфесій. Так, 12 травня 1994 року була створена Міжцерковна рада з питань душпастирської роботи.

Відбулася спроба створити постійний консультативний орган різних

конфесій у справі душпастирства в Збройних Силах України за участі УПЦ КП, УПЦ, УАПЦ, УГКЦ та представників Міністерства оборони України. Практично розпочалося зародження військово-християнського руху [53].

Міжцерковна рада запропонувала «...встановити духовну опіку для військовослужбовців у два етапи: на першому – через організацію духовної опіки військовим силам з боку місцевих церковних структур, на другому – шляхом запровадження капеланської військової служби» [Підлісний А. Р. Про створення організації служби капеланів у Збройних Силах України. Військово-науковий вісник. 2015. Вип. 23. С. 183–191]. Починаючи з 1996 р. керівники основних Церков почали призначати відповідальних осіб для забезпечення душпастирської опіки військовим, а з початку 2000-х почали будівництво, відновлення і початок закладання храмів на території військових частин або біля них [10].

Поступовий відхід від керівних позицій у Збройних Силах України офіцерів "радянського" покоління, які здебільшого виховувалися в атеїстичних традиціях, разом зі змінами у законодавстві та зростанням кількості віруючих серед військовослужбовців, зробив питання капеланського служіння дедалі актуальнішим. За період з 1992 по 1996 рік спостерігалось значне зростання релігійності серед військових. Якщо у 1992 році лише 4% військовослужбовців ідентифікували себе як віруючих, то до 1996 року ця цифра зросла до 29%. Одночасно кількість тих, хто активно брав участь у релігійних обрядах, збільшилася з 1,3% до 27%. Інші соціологічні опитування за цей період свідчать про ще більшу релігійну активність: у 1996 році віруючими себе вважали 35,5% військових, а 26,6% респондентів ще не визначилися зі своїми переконаннями. Ці зміни демонстрували дедалі більшу потребу у створенні структур, які б забезпечували духовні потреби військовослужбовців, а також підкреслювали важливість інтеграції капеланства у військове середовище України [46].

У грудні 2000 року було засновано Всеукраїнське міжконфесійне релігійне християнське військово-братство, що стало важливим кроком у

розвитку капеланства в Україні. Після подій Помаранчевої революції держава почала більш активно долучатися до створення інституту військового капеланства. Зокрема, 21 квітня 2006 року Міністром оборони України було затверджено Директиву № Д-25 «Про впорядкування питань задоволення релігійних потреб військовослужбовців Збройних Сил України».

Наступним кроком стало підписання 10 листопада 2008 року Меморандуму про співпрацю у справах душпастирської опіки між Міністерством оборони України та сімома релігійними конфесіями, чиї віряни служать у Збройних Силах України. Цей документ заклав основи систематизованої взаємодії між державними органами та релігійними організаціями для забезпечення духовної підтримки військових.

29 квітня 2009 року при Міністерстві оборони України була створена Рада у справах душпастирської опіки. Її головним завданням стало налагодження ефективної співпраці між релігійними організаціями та формування єдиних підходів до впровадження військового капеланства.

Визначальним моментом у розвитку душпастирської опіки стало затвердження Концепції душпастирської опіки у Збройних Силах України. Вона була введена в дію наказом Міністерства оборони України № 22 від 22 квітня 2011 року. Ця концепція спрямована на забезпечення системної духовної підтримки військовослужбовців не лише в Збройних Силах, але й у інших військових формуваннях країни [41].

Кожна християнська конфесія в Україні поступово створила власну структуру для організації військового капеланства. УПЦ КП заснувала Синодальне управління духовно-патріотичного виховання у зв'язках із Збройними Силами та іншими військовими формуваннями України. УПЦ організувала Синодальний відділ зі взаємодії зі Збройними Силами та іншими військовими формуваннями, а УГКЦ створила Відділ у справах душпастирства силових структур України.

Розвиток капеланського руху в перші 15 років незалежності гальмувався через вплив пострадянської інерції, постколоніального мислення, а також

домінування серед військових офіцерів, вихованих у традиціях радянського атеїзму. Крім того, постійне скорочення чисельності Збройних Сил негативно позначалося на ініціативах у цій сфері. У результаті, більшість зусиль у розбудові капеланства обмежувалася теоретичними дискусіями або реалізацією волонтерських проєктів.

Лише на початку XXI століття силові структури України і Церкви почали налагоджувати конструктивний діалог щодо капеланства. Проте справжній прорив у кількісному і якісному розвитку цього інституту відбувся у 2014 році, коли почалася російська агресія проти України, що на перших етапах мала гібридний характер. У цей період капелани-волонтери активно долучилися не лише до духовно-патріотичного виховання, але й до волонтерської діяльності. Вони забезпечували військовослужбовців необхідними речами, продуктами, запчастинами та іншими ресурсами, що стали критично важливими у зоні бойових дій [45].

5 червня 2013 р. на засіданні Ради у справах душпастирської опіки при Міноборони України було затверджено Кодекс військового священика (капелана) – документ, який призначений регламентувати принципи душпастирської опіки військовослужбовців у ЗСУ священнослужителями різних церков і релігійних організацій. Після проголошення 13 квітня 2014 р. Радою нацбезпеки та оборони початку широкомасштабної антитерористичної операції із залученням ЗСУ розпочався новий вимір капеланського служіння християнських конфесій, він розпочався з зародження волонтерського руху капеланів в зоні антитерористичної операції, що спонукало органи державної влади до законодавчого врегулювання та інституалізації капеланства. Було прийнято цілий ряд нормативних документів щодо врегулювання організації і діяльності військових капеланів у ЗСУ та інших силових структурах [10].

Військові капелани – священики різних християнських конфесій були поруч з бійцями української армії з перших днів АТО. Найчисельнішу кількість військових священиків відправила на Схід УПЦ київського

патріархату та греко-католицька православна церкви. Вони першими відправили продовольство, боєприпаси, швидку допомогу та транспорт українським воїнам в зону АТО. Багато священників стали військовими капеланами за власним бажанням.

З 2014 по 2019 рік зону конфлікту відвідало понад вісімсот священослужителів та їх помічників, волонтерів та капеланів-волонтерів. Протестантські пастори-капелани, підготовлені за стандартами НАТО перебували там, в основному, як парамедики.

14 грудня 2016 р. було затверджено нове «Положення про службу військового духовенства (капеланську службу) у Збройних Силах України», яке втратило чинність 12.09.2023р. Для підвищення «рівня морально-психологічного стану особового складу» до штатів військових частин було введено 70 посад капеланів, а згодом їх чисельність збільшено до 102 посад [18].

У 2017 році відбувся наступний крок у формуванні системи українського духовенства. На момент прийняття низки нормативно-правових документів, які визначали структурну організацію, основні завдання та функції управління капеланської служби, до Національного класифікатора професій було внесено нову професію за кодом КП 24460 «військовий священник (капелан)», розпочалося впровадження Служби військового духовенства (капеланської служби), почались введення штатних цивільних посад військових капеланів у ЗС України. З травня 2017 року посада військового капелану прирівнюється до посади заступника командира полку чи батальйону [10].

Інституалізація військового капеланства продовжилася прийняттям спеціального Закону України «Про Службу військового капеланства» від 30.11.2021р., який врегулював питання здійснення військової капеланської діяльності представниками релігійних організацій у підрозділах Збройних Сил України та інших військових формувань [43] [Додаток 21].

Міноборони України впорядкувало діяльність Міжконфесійної ради з

питань військового капеланства та затвердило нове Положення про діяльність Міжконфесійної ради з питань військового капеланства при Міноборони [33].

Міжконфесійна рада буде забезпечувати співпрацю між релігійними організаціями, священнослужителі яких є військовими капеланами, обговорювати та вирішувати спірні питання, брати участь у розробці відповідних нормативно-правових актів. Рішення ради матимуть рекомендаційний характер і подаються на розгляд Міністру оборони України або його заступнику.

Рада формується на засадах конфесійної рівності, кожна релігійна громада представлена двома особами, при цьому кожна релігійна громада має двох священнослужителів на посаді військового капелана у Міністерстві оборони. Персональний склад Міжконфесійної ради затверджується Міністром оборони України.

На думку багатьох експертів, сьогодні основна увага приділяється вивченню досвіду служіння військових капеланів не лише в Україні, а й в інших країнах світу. Це вважається новою науково-теоретичною та практичною хвилею, спрямованою на вироблення сучасного підходу до таких проблем, як війна, мир, боротьба з тероризмом та формування духовно-моральних, патріотичних, військово-психологічних та етичних цінностей військовослужбовців. Виклики кровопролитної війни України проти російського агресора переконливо свідчать про необхідність вивчення сутності та основних засад душпастирської місії, соціальної роботи християнської Церкви та гуманітарної політики Української держави у співпраці з релігійними інституціями в демократичному і плюралістичному українському суспільстві. Адже релігійна освіта, консультування, молитва, сповідь, освячення, богослужіння та духовні настанови здатні суттєво підтримати бойовий дух воїнів та підвищити рівень їхньої бойової підготовки, а також посилити патріотичну складову Збройних Сил України та інших військових формувань шляхом включення її в систему психологічної та морально-бойової підготовки військовослужбовців. [2].

Висновки до розділу 2

В багатьох країнах військове капеланство є усталеною практикою. Наприклад, в армії США капелани різних конфесій працюють із військовими, допомагаючи їм справлятися з посттравматичним стресовим розладом (ПТСР) і забезпечуючи етичну підтримку під час і після військових дій. У Армії США, де капеланство розвинуте з урахуванням міжконфесійних особливостей, забезпечується баланс між релігійними громадами на основі їхньої частки в суспільстві, що допомагає створювати гармонійне середовище для всіх військових. Проте, також існують певні країни (Китай, Північна Корея), де капеланство офіційно заборонене, а релігія підпорядкована державному контролю. У країнах НАТО капелани часто працюють у міжконфесійних командах, що може умови релігійного розмаїття, де кожен військовий зможе задовольнити свої релігійні потреби.

У більшості армій світу капелани виконують не лише духовні обов'язки, але й беруть участь у морально-психологічній підготовці особового складу. Їхня діяльність спрямована на забезпечення духовної стійкості військовослужбовців та підтримання морального духу під час миротворчих чи бойових місій.

Можна виокремити декілька моделей капеланства:

Європейська модель (Німеччина, Велика Британія Фінляндія): акцент на задоволенні релігійних потреб військовослужбовців через співпрацю держави з традиційними релігійними організаціями. Цікавим нюансом є те, що військові капелани в Німеччині не мають військових звань і підпорядковуються безпосередньо своїй релігійній ієрархії.

Американська модель: капелани інтегровані у військову структуру, мають офіцерські звання, але залишаються підзвітними своїй релігійній конфесії. Їхня робота орієнтована на плюралізм, інклюзивність і міжконфесійний діалог.

Ісламська модель (Іран): капелани є кадровими військовими, беруть участь у бойових діях і мають значний вплив на ідеологічне виховання.

У країнах з християнською традицією капеланство зазвичай спрямоване на пастирську опіку, моральну підтримку й духовну освіту. В ісламських країнах релігія стає основою всієї військової діяльності, включаючи політичний і соціальний вплив.

У більшості країн капелани супроводжують військовослужбовців на полігонах, у миротворчих місіях та бойових діях. Вони забезпечують індивідуальну підтримку, організовують релігійні служби та займаються організацією вирішення духовних питань для сімей військових.

Військове капеланство в Україні особливо актуальне через військові дії, які тривають з 2014 року. Прийняття закону «Про Службу військового капеланства» в 2021 році стало важливим кроком у формалізації цієї інституції. Військові капелани в Україні надають не лише духовну підтримку, але й виконують роль моральних наставників, допомагаючи військовим боротися з психологічним навантаженням і зміцнювати бойовий дух. Таким чином, розвиток військового капеланства є не лише питанням релігії, але й ключовим елементом морального і психологічного здоров'я суспільства та армії в умовах війни. Україна запроваджує стандарти країн НАТО в підготовці військових капеланів, яка передбачає співпрацю з різними релігійними конфесіями, і водночас врахувати плюралістичний підхід США.

Отже, що військове капеланство є невід'ємною частиною забезпечення духовного та морального добробуту військових. Використання міжнародного досвіду, адаптованого до українських реалій, сприятиме формуванню ефективної системи капеланства, яка відповідатиме викликам сьогодення та стане важливим чинником у забезпеченні єдності та стійкості української армії.

РОЗДІЛ 3

ВДОСКОНАЛЕННЯ РОБОТИ ІНСТИТУТУ ВІЙСЬКОВОГО КАПЕЛАНСТВА УКРАЇНИ

Інститут військового капеланства в незалежній Україні є досить молодогою організацією, яка знаходиться у стані свого історичного формування на законодавчому рівні, вдосконаленні власних освітніх програм підготовки, оновлення вимог щодо здобуття відповідного мандату.

Постійне вдосконалення певних характеристик, які впливають на організацію роботи є важливою і невід'ємною складовою успішного існування такого важливого формування в війську в теперішньому часі та майбутньому. Корисним і необхідним є аналіз поточних недопрацювань, як всередині системи, так і серед громадськості та цивільного населення, на скільки вони інформовані про діяльність військових капеланів та яким образом сформований суспільством при згадці поняття «військовий капелан». Досвід інших країн, де сфера військового капеланства сформована та функціонує на державному рівні не один десяток років, а в деяких країнах, наприклад, як США, майже 250 років, є надзвичайно цінним та корисним для подальшого покращення існуючих положень під час роботи.

1. Залучення до служби більшої кількості військових капеланів.

Наразі, у збройних силах України служать понад 300 священників та богословів від 13 релігійних організацій [17]. На даний період часу існує більше п'ятдесяти відсотків вільних місць військових капеланів серед виокремлених близько 800 мандатів. [40], але існують певні процеси, які сповільнюють залучення людей.

Профільна освіта. Згідно до Закону України «Про Службу військового капеланства» військовим капеланам необхідно мати вищу богословську освіту, процес отримання освіти займає п'ять років [43].

Неможливо перемістити священників на фронт, У 70% випадків громади, що переходять до Православної Церкви України (ПЦУ),

залишаються без священників, тож люди очікують на їх призначення. Проте Церква не може одразу забезпечити священників для всіх парафій, особливо враховуючи систему парафій, яка вже існує. Священники, які вирішують стати військовими капеланами, змушені залишати свої громади, що є непростим вибором, адже іноді замінити їх просто немає ким. Тим більше, переведення вже служачих у війську капеланів часто ускладнюється, оскільки командири через дефіцит кадрів неохоче відпускають людей.

Закон про капеланську службу створений не для створення посад капеланів, а для задоволення духовних потреб військових, що стосуються їхніх релігійних переконань. У багатоконфесійному війську розподіл посад відбувається за квотами. Близько 90% посад заповнюють представниками різних конфесій залежно від релігійної приналежності особового складу. Результати опитувань показали, що 80% військовослужбовців ідентифікують себе як православні християни, 16% – католики (переважно греко-католики), далі – протестанти, мусульмани та представники інших релігій. Відповідно, більшість місць отримали ПЦУ та Українська греко-католицька церква (УГКЦ). Решта 10% посад призначені на розсуд начальника Служби військового капеланства для особливих випадків, коли потрібно врахувати інтереси меншин, які не були відображені в опитуваннях.

Проте ця квота стала інструментом вирішення кадрових проблем. Наприклад, через начальника Служби військового капеланства до війська потрапили релігійні організації, які не отримали квот через відсутність підтвердження вірян у війську, зокрема представники деяких протестантських течій. У цьому контексті важливо розмежовувати потребу військових у духовній підтримці та право релігійних організацій на діяльність. Пріоритет завжди має бути за військовослужбовцями, адже Закон створювався саме для забезпечення їхніх прав, а не для розширення впливу релігійних структур.

У практиці інших країн, як-от США, капеланською службою керують офіцери, які мають як військовий, так і душпастирський досвід. Вони здатні ефективно управляти адміністративними процесами, що є важливим у

військовій бюрократії. Наразі в Україні багато керівних посад обіймають офіцери без відповідного досвіду пастирської роботи, що створює труднощі. Війна, хоча й створює нагальну потребу в капеланах, не повинна пришвидшувати їх підготовку, адже професіоналізм у цій сфері вимагає тривалого формування покликання, здобуття знань і навичок [48].

В першу чергу, необхідно поступове, не пришвидшене укомплектування наявних місць, адже створення капеланів запасу буде можливим лише після укомплектування та заповнення всієї кількості мандатів штатних капеланів. По моделі США корисно буде мати в резерві капеланів запасу. В армії США служать приблизно 3000 військових капеланів, а ще майже 2000 служать резервістами [94].

Формування військових капеланів в запасі дозволило би в разі виникнення ситуацій з необхідністю масштабування кількості військових під час певних бойових операцій та завдань одразу заповнювати відсутні місця навченими капеланами з резерву, не витрачаючи додатковий час на пошуки, залучення та навчання додаткових військових капеланів. Також, в ситуації поранення військового капелана, проблем зі здоров'ям або демобілізації легко та своєчасно знаходити заміну існуючому військовому капелану.

2. Запровадження дня військового капелана в Україні.

В Україні військові капелани свого офіційного свята поки ще не мають. Офіційне свято має бути затверджене державою, але здається, що тут вирішальне слово має сказати все ж таки Церква. Оскільки покровителем військових капеланів вважається святий Мартин Милостивий (Турський), то цього річ, 2024 р. Блаженніший Митрополит Епіфаній привітав військових капеланів саме в День пам'яті святого Мартина – 12 жовтня, згідно з Новоюліанським календарем [27].

Дотепер, це свято припадало на 25 жовтня, втім, через перехід України на Новоюліанський календар воно змістилось на 12 жовтня. Не зважаючи на привітання, як від привітання релігійних діячів, так і від військового

керівництва країни – в ЗМІ цього року також ще можна зустріти невірну, стару дату Дня військового капелана - 25 жовтня.

Якщо в майбутньому запровадити офіційне свято на державному рівні, це могло би свідчити про визнання заслуг військових капеланів. Також, люди, як ті, що безпосередньо дотичні до військових дій, так і цивільне населення, були би більш обізнані у діяльності військових капеланів. І при наявності офіційного свята не виникало би більше ситуацій, де, до прикладу, ЗМІ могли би плутати в яку дату необхідно вітати військовослужбовців з Днем військового капелана.

3. Організація та проведення щорічної Всеукраїнської конференції для військових капеланів.

Серед різних релігійних конфесій на території України проводяться конференції військових капеланів. Наприклад, серед представників капеланства УГКЦ, щорічно проводиться конференція військових капеланів. Серед представників ВСЦ ЄХБ проводиться Форум капеланів, на якому збираються, як штатні капелани, так і капелани-волонтери [12].

Бракує запровадженої щорічної конференції для представників військового капеланства різних конфесій. 10-11 жовтня 2024 року відбувся перший Міжконфесійний форум військових капеланів «Об'єднані в служінні», який зібрав у Києві понад 400 учасників [Додаток 22]. Організатором заходу виступила Рада Євангельських Протестантських Церков України (РЕПЦУ). В ході заходу було проведено презентацію капеланського служіння для церковної та зовнішньої аудиторій, долучення українського капеланства до міжнародної спільноти, узгодження та презентацію спільних рішень та документів. Також було прийнято рішення проводити щорічний Міжконфесійний капеланський форум [34]. Важливий фактор під час проведення таких міжконфесійних заходів, в яких організатором виступає певна релігійна деномінація – не змістити вектор розгляду військового капеланства до висвітлення в більшій мірі тої релігійної належності, якою являється сторона організаторів. Якщо організатором буде виступати

незалежний орган, до прикладу, Міжконфесійна рада з питань військового капеланства, то підготовка та проведення заходу точно буде охоплювати всі конфесії рівномірним чином.

За основу організації та проведення можна взяти Міжнародну конференцію очільників військових капеланів, яка проводиться щорічно вже протягом 35 років [Додаток 23]. Міжнародна конференція військових капеланів - це організація головних лідерів національних груп військових капеланів. Вона була розпочата як конференція глав капеланів країн альянсу НАТО. З кожним роком конференція все більше розширюється, включаючи керівників капеланів з нових країн. Робота капеланів під час цієї конференції служить для прискорення можливостей сумісності релігійних справ; зміцнення міжнародних відносин через ключових релігійних лідерів; підвищення готовності та стійкості бійців та їх сімей шляхом просування духовної турботи; забезпечення більш якісних консультацій командирів щодо впливу релігії та сприяння міжнародній релігійній свободі та свободі переконань [91].

4. Необхідність розрізнити поняття військовий капелан та капелан-волонтер.

Юридично військовий капелан - це офіцер збройних сил України, на якого розповсюджуються закони України й військовий статут. Волонтер-капелан не має відношення до військової капеланської служби. З одного боку, капелани-волонтери роблять багато корисної роботи для військових на благодійних засадах. Передають необхідні речі, закривають збори, консультують військових в релігійних питаннях, відвідують військових на фронті, в лікарнях, створюють благодійні ініціативи. Наприклад, закупили були і переобладнали їх у мобільну стоматологію, де військові, які знаходяться далеко від населених пунктів можуть скористатися стоматологічними послугами [51].

З іншого боку, в ході взаємозв'язку військових із капеланами-волонтерами трапляються, також, випадки шахрайства, коли група людей

організовує громадську організацію, але при цьому її представники не являються членами якоїсь Церкви і несуть викривлені знання, які не відповідають дійсним Святим текстам певних релігій. Те, які знання несуть капелани-волонтери військовими не контролюється, а лежить на совісті самих капеланів-волонтерів [50]. Варто пам'ятати, що військові капелани за законом не можуть займатися пропагандою якоїсь певної релігії, у випадку із капеланами-волонтерами, також, не завжди можна це проконтролювати.

Військові капелани отримують зарплатню, як військові, а ті, що перебувають у зоні бойових дій отримують відповідні доплати. Капелани-волонтери не отримують заробітну плату від ЗСУ, їх діяльність має добровільний благодійний характер. Військові капелани ЗСУ соціально захищені відповідним законом, а капелани-волонтери у разі поранення чи інших проблем при відвідуванні військових на фронті ніяким чином соціально не захищені, бо, діють на благодійній основі. Також, при відвідуванні військових на фронті, не завжди капелани-волонтери можуть бути допущені до відвідування військових на позиціях через: військову конфіденційність, відсутність фахової професійної підготовки, небезпеку і відсутність офіційно призначених помічників-капеланів для них [38].

На засіданні Міжконфесійної ради з питань військового капеланства при Міністерстві оборони України, яке відбулося 8 жовтня 2024 року, було порушено питання про необхідність унормування термінів і чіткого розмежування визначень священнослужителів, які забезпечують духовні та релігійні потреби військовослужбовців [Додаток 25].

Священнослужителі різних конфесій і організацій, які працюють із військовими, часто узагальнено називаються військовими капеланами або самі ототожнюють себе з цією роллю. Однак військове капеланство у його нинішньому вигляді функціонує лише третій рік, і за цей час сформувалася професійна спільнота капеланів, які несуть душпастирське служіння безпосередньо у складі Збройних Сил України.

Військовий капелан, згідно з обговоренням, має бути військовослужбовцем контрактної служби. Відповідно, цей статус слід зарезервувати виключно для капеланів, які перебувають на службі у Збройних Силах України. Ті ж священнослужителі, які виконують подібні функції, але не є військовослужбовцями, можуть іменуватися капеланами або капеланами-волонтерами, якщо вони надають військовим також матеріальну підтримку.

Міжконфесійна рада рекомендувала чітко розмежувати категорії військових капеланів та цивільних капеланів. Було також запропоновано, щоб цивільні капелани були пов'язані з конкретною Церквою, яка б відповідала за їхню діяльність. Особливу увагу звернули на проблему так званого "самочинного капеланства", коли особи, що не належать до жодної Церкви, здійснюють капеланське служіння від імені громадських організацій [39].

В першу чергу, самим військовим-волонтерам слід правильно себе ідентифікувати і не вводити в оману, зачасти ненавмисно, усіх оточуючих, як військових і їх керівництво, сімей військових та цивільних людей. Представникам ЗМІ у своїй роботі (статті на новинних інтернет-ресурсах, відео-репортажі) також, в подальшому потрібно чітко розрізняти поняття позаштатного капелана-волонтера на добровільних засадах та штатних капеланів військової служби ЗСУ.

Журналісти часто неправильно висвітлюють статус військового капелана і невірно позиціонують військових капеланів та надають неповний або хибний статус. До прикладу, у статті «З'явилася перша жінка-капелан, яка їздить до захисників на «нуль» розповідається про першу жінку військового капелана (без примітки позаштатного капелана-волонтера, бо, пані Олена є капеланом християнської служби порятунку військового корпусу капеланів) [22] [Додаток 24]. В іншому матеріалі «Перша жінка-капелан вийшла в прямий ефір: «Ми служимо на війні»» зазначено, що вже інша жінка стала першим військовим капеланом [37]. Хоча, військова капеланка Олександра Андріяшина, про яку йде мова в сюжеті, є першою жінкою-офіцером

капеланської служби у ЗСУ, які отримали мандат і офіційно служать на відповідній позиції в ЗСУ [Додаток 26].

5. Формування чіткого окреслення поняття «помічник військового капелана».

В законі України «Про Службу військового капеланства» відсутнє поняття асистента або помічника військового капелана та не вказано, хто має захищати військового капелана під час бойових дій, адже військовий капелан не має права носити при собі або користуватися будь-якою зброєю.

В одному з матеріалів, начальник служби військового апарату головнокомандувача ЗСУ полковник Олексій Терещук пояснив значення цього поняття: « Відповідно до стандартів НАТО, наш військовий капелан так само має помічника, чиє головне завдання – саме фізичний захист військового капелана в районі виконання завдання, там, де йому буде загрожувати небезпека. Військовий капелан не застосовує зброю, йому заборонено видавати зброю відповідно до законодавства – для цього у нього є помічник і, скажімо так, тілоохоронець, у нього є зброя, і якщо військовий капелан виконує обов'язки біля воїнів, які на передній лінії, він має право застосувати зброю і забезпечити охорону і захист життя військового капелана» [32].

На рекрутингових платформах в описі вакансій на посаду помічників військових капеланів часто можна побачити абсолютно різні вимоги, обов'язки та умови. В описі одних вакансій пишуть про виконання суто бойових завдань, в других – про допомогу та асистування під час релігійно-обрядових процесів, в інших – про адміністративну роботу. Через відсутність єдиного окресленого поняття помічник військового капелана виникають такі ситуації.

До прикладу, в США існує визначення поняття помічник військового капелана (наразі використовується, також назва спеціаліст у справах релігії), його функцій та обов'язків. Офіційна військова спеціальність помічника капелана була встановлена Загальним наказом № 253 військового міністерства, Вашингтон, округ Колумбія, 28 грудня 1909 року.

Помічники капелана є учасниками бойових дій і мають зброю, тому що одна з їхніх завдань - захищати капелана в районі бойових дій. Робота помічника капелана полягає в тому, щоб піклуватися про свого капелана. Вони піклуються про листування капеланів, обслуговують офіс і контролюють роботу наявного обладнання, яке в багатьох підрозділах включає транспортний засіб, який вони повинні обслуговувати. Вони контролюють бюджет групи служіння підрозділу, планують і координують діяльність і поїздки капеланів. Вони не завжди супроводжують капелана. Помічники капелана самостійно змішуються з військами. Кожен солдат у батальйоні зрештою знає, хто такий помічник капелана, і більшість вважає його чи її людиною, з ким вони можуть поговорити про особисті справи, тому що, коли хтось йде до капелана, він першим бачить помічника, тому помічник стає заступником та фактичним радником. Помічники роблять все, починаючи від участі в різноманітних навчальних заходах і закінчуючи необхідними покупками. У більшості підрозділів не лише капелан, а й командир і старший сержант покладаються на помічника капелана, щоб отримати інформацію про моральний стан підрозділу чи інші проблеми.

Для отримання посади помічника військового капелана необхідно пройти базову армійську підготовку, вивчити граматику англійської мови, орфографію та пунктуацію, мати навички друку та канцелярські навички, підготовку форм та листування в армійському стилі, ролі та обов'язки армійських капеланів, а також релігійну історію. Вони навчаються, як організувати релігійні служби, узгодити поїздки капеланів із поточною операцією, як захистити привілейований зв'язок і як діяти в кризовому управлінні. Вони дізнаються, як використовувати сучасне цифрове обладнання, підтримувати звіти, файли та адміністративні дані для релігійних операцій [80] [Додаток 27].

6. Впровадження спеціалізованих освітніх програм та міжнародних навчальних тренінгів.

Інститут військового капеланства на теренах незалежної України є досить молодого формацією, на яку історично накладається досвід атеїстичного радянського минулого. З повномасштабним вторгненням РФ на територію України у 2022 році особлива увага стала приділятися навчанню військових капеланів в Україні та навчанню з міжнародним досвідом іноземних країн, який би міг допомогти українським військовим на полі бої. Тому, з 2022 року, коли Закон про службу військового капеланства вступив в дію, стали активно проводитися навчання, в т.ч. і українських військових капеланів іноземними колегами – представниками військових капеланів інших країн за кордоном з метою навчання та передачі багаторічного досвіду під час військових конфліктів. Ці знання є надзвичайно важливими для теперішніх реалій служби військових капеланів в Україні, тому, надзвичайно важливо продовжувати та масштабувати такі міжнародні навчання.

З 2023 року на базі Військового інституту КНУ імені Тараса Шевченка на постійній основі проходять курси для українських військових капеланів, які спочатку тривали 6 тижнів, а згодом їх тривалість подовжили до 8 тижнів.

В другій половині 2023 року рішенням Головнокомандувача Збройних Сил України в складі Військового інституту Київського національного університету імені Тараса Шевченка був створений Центр підготовки військових капеланів який на даний момент є єдиним навчальним підрозділом що здійснює підготовку військових капеланів та помічників військових капеланів для Збройних Сил України. Девізом центру є вислів «*In varietate concordia*» що в перекладі означає «Єдині у різноманітті», адже центр готує капеланів з різних релігійних організацій України для всіх видів та родів Збройних Сил України.

Освітня діяльність у Центрі реалізується у вигляді навчально-виховного процесу, включає навчальну, виховну, методичну роботу та наукову і науково-технічну діяльність. Вона організовується відповідно до Положення про Військовий інститут та вимог навчальної частини Інституту [55].

28 вересня 2024 року відбувся сьомий випуск набору курсів підвищення кваліфікації з питань військового капеланства Центру підготовки військових капеланів Військового інституту КНУ імені Тараса Шевченка. Вже вкотре церемонія випуску військових священиків, що відбулася у соборі Святої Софії, розпочалася з зачитування курсантами власного кодексу та молитви військового капелана. Центр підготовки військових капеланів Військового інституту вже підготував понад 200 офіцерів-капеланів і надалі дбатиме про те, щоб усі військовослужбовці отримували духовний комфорт та підтримку від військових капеланів. [3].

28 жовтня 2024 р. у Військовому інституті КНУ імені Тараса Шевченка розпочався вже 8-й курс навчання для військових капеланів [19] [Додаток 28].

Починають з'являтися фахові сертифікатні програми для капеланів в охороні здоров'я в Українському католицькому університеті, які зможуть допомогти учасникам здобути необхідні нові знання і практичні навички, які допоможуть учасникам набути нових знань та практичних навичок, необхідних для отримання професійної кваліфікації медичних капеланів для надання професійної душпастирської допомоги в стаціонарних медичних та соціальних закладах [52].

Також існує школа капеланів при Київській богословській семінарії, яка спрямована підготувати волонтерів і капеланів, які можуть забезпечити належну підтримку військовослужбовцям, ветеранам та їхнім родинам, допомагати в процесі реабілітації та інтеграції в суспільство, навчити студентів ефективно проповідувати Євангеліє серед військових, ветеранів, та членів їхніх родин, враховуючи їх культуру [56].

Помічник капелана Степан Хміль говорить про навчання військових капеланів: «У нас було декілька навчань дуже хороших, коли капелани з'їжджаються і один з одним радяться. Але насправді того дуже мало, тобто спілкування з іншими капеланами бракує. Хотілося б подивитися, як вони це роблять, як в них ті служби виглядають, як вони працюють з вояками, які

методи застосовують, що в них вдається, що не вдається. Насправді, капеланська служба наша, вона тільки вибудовується» [31].

В свою чергу, в закордонних закладах вищої освіти існують спеціалізовані програми в сфері капеланства. Впровадження таких програм у ЗВО могли би стати додатковою потужною основою для обов'язкової богословської освіти. Богословська освіта, першочергово, має на меті передати академічні знання та правильну інтерпретацію та розуміння священних текстів, в той час, як спеціалізована капеланська освіта змогла би ще більш широко розкрити моделі та методи капеланства, психологію та соціологію для капеланства, релігійну та культурну етику.

Як приклад, низка університетів в США пропонує здобути освіту за програмою «Магістр мистецтв у галузі капеланства», серед них Гартфордський міжнародний університет релігії та миру в штаті Коннектикут [Додаток 30], Біблійний коледж Трініті в штаті Північна Дакота, міжнародний університет в штаті Північна Кароліна. Ці програми можна вивчати як офлайн в капмусі, так і онлайн, зі зручного місця [75].

З початком повномасштабного вторгнення військові капелани в Україні проходять регулярні тренінги на базі воєнних структур країн НАТО, на тренувальних базах США в Європі, зокрема, в Великобританії та Німеччині. [Додаток 29]. В більшості випадків вони проходять невеликими групами протягом невеликого за тривалістю курсу [7].

«З приводу навчання за кордоном, то чи не доцільніше відправляти туди викладачів? Вони брали б звідти найкраще і поєднували його з досвідом українських капеланів, бо серед них є люди, що в сані 30 років і 9 з військовими. І зрештою організували б тут курси другого та третього рівнів для капеланів, аби вони могли заходити на високі посади», - розмірковує військовий капелан Сергій Дмитрієв [48].

7. Створення матеріалів про військове капеланство.

З початком повномасштабного вторгнення можна відмітити позитивну динаміку в появі достатньо великої кількості сюжетів, відео-інтерв'ю та

подкастів в мережі YouTube з військовими капеланами різних конфесій. Проте, ще існує багато сфер, через які можна розповісти про роботу військових капеланів та також передати знання та досвід майбутнім капеланам, а саме: через спеціалізовані журнали, профільний сайт, книги та підручники, документальні фільми та цифрові додатки.

- Спеціалізовані журнали для та про військових капеланів.

В Австралії на постій основі випускається журнал капеланства австралійської армії [104], також, існує журнал військового капеланства американської армії [89] [Додаток 31].

- Розділ про військове капеланство на офіційному сайті армії.

Іноземні інститути військового капеланства мають свої окремі сторінки та розділи на офіційних сайтах своєї армії (військові капелани США [59], військові капелани Великої Британії [60]).

- Електронний додаток.

В армії США є спеціальний сертифікований додаток, яким керуються потенційні кандидати на посади військових капеланів, в ньому вони можуть дізнатися про програми навчання та кар'єрні можливості [116] [Додаток 32].

Наразі розповсюджена практика, коли священнослужитель, який отримав мандат, у багатьох випадках мусить самостійно шукати собі місце служіння, куди б його взяли, бо чіткого порядку призначення капеланів на посаду досі немає. Електронний додаток зміг би допомогти та полегшити пошук вакансій та ознайомлювати потенційних військових капеланів з вимогами для отримання посади [48].

8. Створення Асоціації військових капеланів.

Є необхідність створення Асоціації військових капеланів, як б стала важливою організаційною структурою для військових капеланів у відставці, дійсних військових капеланів, їх сімей та членів родин полеглих військових капеланів. Надзвичайно важливою функцією асоціації є підтримка військових капеланів на пенсії та родин загиблих капеланів, ком'юніті, які утворюють

члени Асоціації можуть бути підтримкою один для одного. За приклад можна взяти існуючі асоціації капеланів у світі.

Наприклад, у США існує Полкова асоціація корпусу капеланів армії США. Вона існує, щоб забезпечити своїх членів братерською, благодійною, соціальною та освітньою діяльністю та можливостями служіння. Асоціація є некомерційною організацією колишніх і нинішніх членів Корпусу армійських капеланів, членів їхніх родин і друзів капеланів. Мета організації - бути національною асоціацією для всіх діючих, пенсіонерів або колишніх армійських капеланів і спеціалістів у справах релігії кожного компонента, членів їхніх сімей, керівників навчальних закладів і осіб, пов'язаних із Корпусом капеланів. Місією є: продовжувати спадщину капеланства армії США, пропагувати роботу армійського капеланства, вшанування пам'яті загиблих капеланів, допомога солдатам та їхнім родинам, забезпечення визнання для членів Корпусу, які демонструють відмінні досягнення, підтримати Музей армійського капелана [57].

9. Створення музею військових капеланів.

Військове капеланство на території України має багаторічну історію та бере свій початок ще за часів козаччини, потім великий пласт історії охоплює українське військове духовенство в УПА та Галицькій Армії, теперішня історія та гібридна російського-українська війна та повномасштабне вторгнення РФ в Україну. Кожному періоду становлення військового капеланства відповідають свої видатні люди, історії та артефакти.

Надзвичайно важливою та необхідною справою є створення музею-меморіального комплексу військового капеланства на території України. Такий проєкт міг би бути повчальним для широкого кола громадян України і не тільки. Музейні артефакти та архіви документів та фотографій змогли б допомогти студентам та науковцям більш глибоко досліджувати сферу військового капеланства в Україні, адже ця тема не є широко вивченою та дослідженою в наукових колах, для військових та військових капеланів було би корисно отримати знання та свідчення від військових капеланів різних

часових періодів про організацію роботи та встановлення взаємозв'язків між військовими, для розвитку екуменічного руху відповідні матеріали були би важливими встановленні кооперації та об'єднуючого підґрунтя для співпраці та взаєморозуміння між християнами різних конфесій.

Для усіх верств цивільного населення знання і розуміння місії військового капеланства є надважливим в умовах війни. Такий музей міг би розташовуватися на території вже існуючих військових музеїв в Україні і в ньому могли би працювати демобілізовані військові, які надзвичайно потребують соціалізації у військовій сфері роботи після закінчення або тимчасового припинення служби в ЗСУ. Також, на території музею було би доречно розташувати меморіал на честь загинутих під час військових дій капеланів.

За приклад можна взяти досвід Великої Британії та їх музей капеланів королівської армії (раніше мав назву музей армійського капеланства). Даний музей розповідає історію капеланства британської армії від найдавніших часів до наших днів за допомогою архівних матеріалів та історичних реліквій кількох століть. Колекція музею присвячена роботі армійських капеланів протягом історії, як в мирний час, так і під обстрілами у воєнні часи чи в полоні. В архівах музею також зберігаються матеріали, що стосуються департаменту та його історії, включно з інформацією про чотирьох капеланів, які були нагороджені Хрестом Вікторії, яка є найвищою та найпочеснішою військовою нагородою Великої Британії, яку вручають за проявлений в бойовій обстановці героїзм. Існує і пов'язана з нею благодійна організація, Музей капеланів королівської армії, яка була вперше зареєстрована в 1979 році.

Музей декілька разів змінював свою локацію. Нова енергоефективна будівля для музею знаходиться біля Академії оборони в місті Шривенхем, графство Оксфордшир в Англії біля Академії оборони Великої Британії і була відкрита графінею Вессекською 17 травня 2022 року [Додаток 33]. Завдяки музею відвідувачі зможуть: подивіться, як священнослужителі супроводжували армію під час війни та миру, послухати, як падре керували

військами та піклувалися про них, дослідити, як у важкі часи солдати боролися разом із вірою, яка надавала релігія, згадувати та розмірковувати над найбільшими питаннями військового життя.

Музей капеланів Королівської армії приваблює відвідувачів з усього світу та прагне сприяти розумінню громадськістю місця та цінності релігії та віри в армії, демонструючи експонати та демонстрації релігійних артефактів часів війни, які сприяють роботі капеланів у підтримці збройних сил в збройних конфліктах протягом століть [78].

10. Створення онлайн музею-архіва.

З огляду на те, що в теперішньому світі широко розповсюджені сучасні технології, надважливо мати електронний ресурс, де всі охочі та зацікавлені могли б ознайомитися з інформацією про військових капеланів в різні історичні часи на території України та сусідніх країн. Створення такої діджитал-платформи, як онлайн-музей, змогло би залучити тих людей, які через якісь причини не можуть фізично приїхати в якесь місто, де в майбутньому міг би розміститися фізичний проєкт музею. В умовах сучасної війни, створення онлайн-платформи стало б першим кроком і джерельною базою з матеріалів і архівів для створення подальшого фізичного музею. Такий проєкт став би потужною базою для дослідницьких робіт студентів та науковців, які дотичні до таких

За приклад такої платформи можна взяти сайт <https://thechaplainkit.com> [111], який є онлайн музеєм капеланів. Мета сайту - зібрати на одному сайті ресурси, які користувачі могли шукати. Замість того, щоб шукати від сайту до сайту зображення богослужінь у попередніх війнах, або опис наборів для польових мес (із зображеннями), або невелику довідкову інформацію про капелана, нагородженого медаллю Пошани, відвідувачі можуть просто перейти з вкладки на вкладку сайту або скористатися потужною функцією пошуку, щоб знайти всі публікації з певними ключовими словами. Також, на сайті є можливість залишати коментарі, тому відвідувачі, які є або були військовими капеланами, або члени їх родини, пращури, які дотичні до

військового капеланства можуть ділитися інформацією, своїми спогадами та архівами, щоб передати ці знання іншим людям та майбутнім поколінням.

11. Ініціативи, покликані на вшанування загиблих військових капеланів.

За час повномасштабного вторгнення загинув не один військовий капелан від терористичних дій з боку росії. Необхідно розвивати у суспільства культуру пам'яті, завдяки створенню ініціатив, покликаних на висловлювання поваги та надання шани загиблим військовим капеланам. Нижче наведена інформація лише про деяких із загиблих героїв:

- 11 березня 2022 року стало відомо, що під Волновахою загинув військовий капелан з Львівщини, ієромонах Платон, насельник Свято-Введенського чоловічого монастиря села Чуква Самбірського району. Будучи монахом монастиря у цей нелегкий час з благословення священноначалія він ніс послух військового капелана на Сході України [11];

- 18 серпня 2022 року на Херсонщині загинув пастор-капелан, кіборг з ДАПу Олег Марінченко від прямого попадання російської міни великого калібру у бліндаж, де він перебував і надавав невідкладну допомогу пораненим побратимам. Своім тілом він закрив і, тим самим, врятував життя чотирьом військовослужбовцям [20];

- 19 червня 2022 року, на 30-му році життя, на Сході України, трагічно загинув клірик Коломийської Єпархії, капелан Верховинського батальйону територіальної оборони ієрей Михайло Гергелюк [16].

Послуговуючись досвідом США після подій 3 лютого 1943 року, коли під час затоплення військового корабля Дорчестер, який перевозив військовослужбовців та цивільних осіб, чотири армійські капелани продемонстрували надзвичайну хоробрість та жертву. На тлі хаосу та паніки ці четверо самовідданих чоловіків продемонстрували справжню суть героїзму та єдності. Вони швидко рухалися, щоб заспокоїти переляканих пасажирів, і роздавали рятувальні жилети, пропонуючи слова комфорту та молитви,

незалежно від власних шансів на виживання. Історія «Чотирьох капеланів»- це історія мужності та самовідданості.

На згадку про цю подію існує Меморіальний фонд чотирьох капеланів, місія якого полягає в тому, щоб вшанувати пам'ять чотирьох надзвичайних людей та їхній найвищий жертвний акт під час Другої світової війни.

В створеному фонді прагнуть пропагувати ідеали міжконфесійної співпраці, безкорисливого служіння та єдності в різноманітності. Через вшанування пам'яті, освіти та роботи з громадськістю фонд прагне забезпечити продовження, щоб історія про чотирьох капеланів продовжувала жити, як маяк надії та натхнення для людей усіх віросповідань і походження. Бачення Меморіального фонду чотирьох капеланів полягає в тому, щоб передати принципи самовідданого служіння людству незалежно від раси, віросповідання, етнічної приналежності, статі чи релігійних переконань.

Членство в фонді допомагає підтримувати зусилля з підтримки ветеранів та перших респондентів за допомогою різних програм та стипендій. З 1950 року фондом було започатковано Національний стипендіальний конкурс есе для учнів 5-12 класів. Есе покликане кинути виклик молодим людям зрозуміти цінності міжконфесійного співробітництва та самовідданого служіння, змодельованих Чотирма капеланами. Конкурс надає молодим людям платформу, щоб висловити свої погляди на переваги спільної роботи в різноманітному світі.

Кожного року проходить пам'ятний благодійний банкет, який є заходом для великого збору коштів для Меморіального фонду чотирьох капеланів і підтримки місії збереження історії чотирьох капеланів. Також, ще однією ініціативою є можливість спонсорства вінків, які будуть поміщені на могили ветеранів в знаки шани їх героїчних дій [93] [Додаток 34]

12. Розвиток ще однієї ролі - агентів миру/релігійних дипломатів в ході збройних конфліктів.

Слід розглянути та впроваджувати додаткову роль для українських військових капеланів, яка б допомогла командирам розглянути потенційні

негативні або позитивні наслідки релігії в усіх зонах їх діяльності та впливу на прикладі військових капеланів США. Під час військових конфліктів військові капелани можуть будувати довіру та налагоджувати стосунки за межами самого військового конфлікту, створюючи точку входу в громади, де раніше це було неможливим до прикладу, як було на прикладі США і Іран та Афганістану. Капелани можуть допомогти командирам зрозуміти релігійний ландшафт, але для посилення їхньої ролі потрібні додаткові тренінги та ресурси.

Протягом останніх кількох десятиліть військові капелани США дедалі частіше відіграють ключову роль у просуванні мирного вирішення конфліктів. Незважаючи на те, що їхньою основною місією в усіх галузях служби є душпастирство (ведення релігійних служб, надання порад і духовного керівництва) військові капелани також служать зв'язуючими ланками для взаєморозуміння з місцевими релігійними лідерами. Їхнє розуміння може допомогти командирам зрозуміти, як орієнтуватися в релігійній динаміці в районі операції. У таких різноманітних контекстах, як Боснія, Ірак та Афганістан, військові капелани довели, що вони можуть будувати довіру та налагоджувати стосунки за межами зв'язку, створюючи точки входу в громади, де раніше це було неможливо.

Виконуючи роль де-факто релігійних дипломатів, є багато прикладів, коли капелани допомагали своїм підрозділам отримати доступ до місцевих релігійних лідерів, встановлюючи стосунки і навіть дружбу через спільну основу їхньої релігійної та духовної ідентичності.

В Афганістані один капелан США запропонував навчити афганського імама бути військовим капеланом, створюючи між ними узи довіри, які відкривали б двері. В Іраку інший капелан допоміг об'єднати лідерів мусульман-сунітів і шіїтів для просування стратегій зменшення насильства.

Спільні тренінги між капеланами з багатьох підрозділів, у тому числі в рамках Програми державного партнерства Національної гвардії, а також зустрічі з капеланами з країн-партнерів, такі як обмін із представниками

кількох африканських країн і штатів США, демонструють численні нові шляхи, якими капелани розширили діяльність та здатність залучати та консультувати, водночас створюючи можливість будувати стосунки між культурами. Унікальний потенціал військових капеланів служити радниками з релігійних питань, у тому числі на стратегічному рівні, у спосіб, яким не може займатися інший персонал американського уряду [85].

Командири можуть максимізувати стратегічні релігійні поради, покладаючись на капеланів як на релігійних дипломатів для контакту з ключовими релігійними лідерами, таким чином допомагаючи командирів зрозуміти, де і як релігія вписується в сферу занепокоєння.

Ці навички досягаються факультативною підготовкою військових капеланів таким навичкам, як переговори та діалог, щоб допомогти їм орієнтуватися у зовнішньому спілкуванні з релігійними діячами в країнах дислокації. Послідовні та обов'язкові навчальні програми, включно з класами безперервної освіти, дають усім капеланам більше знань і впевненості, щоб надавати релігійні поради своїй команді. Зрештою, релігія має значення як для миру, так і для конфлікту. В інтересах створення більш мирного світу командири повинні прислухатися до нових інструкцій, підтримувати здатність військових капеланів надавати стратегічні поради та покладатися на їхній досвід для тлумачення релігійної ситуації [110].

Збройним силам США капелани допомагають інтерпретувати релігійні аспекти конфлікту - це потенціал, який також може бути посилений.

Насильство від Бейрута до Червоного моря, війна Ізраїлю та ХАМАС, також, насильство, яке розпалюється через релігійну ідентичність та екстремізм, вражає Азію та Африку. Росія маніпулює релігією, щоб виправдати своє вторгнення в Україну. Однак водночас релігійні ідеї можуть допомогти вирішити конфлікти. Сполучені Штати повинні використати нинішню можливість покращити свою здатність орієнтуватися на релігійній території конфліктів за допомогою посиленої підготовки та ролі для ресурсу, який часто недооцінюють: військових капеланів.

За два десятиліття інтервенції в Афганістані та Іраку американські військові отримали, мабуть, найбільш інтенсивні уроки та ідеї щодо релігії в сучасних конфліктах. Основними носіями та інтерпретаторами цих уроків є сотні військових капеланів, які безпосередньо консультували командирів. Пройшовши таку практику, американські капелани стали критично важливими «релігійними послами» між командуванням США та афганськими та іракськими громадами, спрямувавши розуміння, що дозволило уникнути насильства, рятувати життя місцевих жителів і американських солдатів - просунути загальні цілі втручання щодо побудови стабільності та зменшення кровопролиття. Проте, існує ризик втратити цей досвід, коли те покоління військових капеланів піде на пенсію та не передасть належним чином накоплений досвід [71] [Додаток 35].

Більшість американських засобів масової інформації та власне публічне представлення військовими капеланів зосереджено на роботі, яку військові називають «релігійною підтримкою» - роль капелана як духовного порадики особового складу збройних сил. Дійсно, це головний обов'язок капеланів у всіх службах, тому, багато капеланів залучаються до служіння. Не дивно, що підготовка капеланів зосереджена на душпастирстві та духовному лідерстві, але інша роль, яка настільки різко зросла в Афганістані та Іраку, є те, що збройні сили називають «релігійними порадами». Це означає інформування командирів підрозділів про вплив релігії на певній військовій операції, включаючи вплив військових операцій на релігійну та гуманітарну динаміку в зоні проведення операції.

Світський і релігійний статус військових капеланів робить їх придатними для того, щоб служити посередниками між військовими та релігійними лідерами в зоні конфлікту та постконфліктної стабілізації. Основна посередницька увага капеланів в таких ситуаціях повинна бути зосереджена на встановленні зв'язку та побудові стосунків з місцевими релігійними лідерами на місцях. Такі капелани повинні мати бажання та здатність взаємодіяти з релігійними лідерами інших конфесій і не повинні

бути теологічно та особисто схильні розглядати тих, хто сповідує іншу віру, як ворогів.

13. Посилення ролі військового капелана в кооперації з іншими спеціалістами, покликаної для психологічної підтримки військових.

В Україні бракує детального правового забезпечення, яке б регулювало роль військових капеланів у процесі психологічної реабілітації військових. В Законі є лише одне згадування, що військові капелани мають брати участь у реабілітації особового складу, який потребує психологічної допомоги.

Трапляються випадки, коли командири перепідпорядковують капеланів заступникам з морально-психологічного забезпечення і військових капеланів змушують вести замполітівську звітність, свідчити на алкогольно-наркотичне сп'яніння, профілактику психологічної ситуації, суїцидів - усе це перекладають виключно на священника [48].

Необхідний спільний модельний підхід, який би дозволив військовим капеланам ЗСУ в постійній кооперації з представниками Головного управління морально-психологічного забезпечення ЗСУ здійснювати психологічну підтримку військових і вміти вчасно передати військовослужбовця відповідному спеціалісту.

Така модель співпраці (тобто процес направлення когось, хто потребує допомоги, до інших спеціалістів у сфері психічного здоров'я та спільної роботи як професіоналів для надання допомоги) існує в США і являє собою практику, яку використовують багато військових капеланів і військових фахівців у сфері психічного здоров'я.

Оскільки капелани служать разом із військовослужбовцями та знаходяться в безпосередній близькості до них, вони, природно, є першими в черзі для надання підтримки при проблемах з психічним здоров'ям [77]. Це може бути тому, що капелани легше будують довірливі стосунки з членами свого підрозділу. Капелани надають початкові послуги та, за потреби, направляють членів служби до кваліфікованих спеціалістів із психічного здоров'я [62].

Успішні моделі співпраці включають тісну співпрацю між капеланами та фахівцями з психічного здоров'я від початкового контакту з пацієнтом до припинення надання послуг [77]. Якщо щось виходить за рамки здібностей капелана або навпаки, обидві сторони повинні мати можливість використовувати одна одну.

Капелан може молитися за будь-кого, але порад капелана може бути недостатньо, порівняно з технікою професійного психологічного консультанта. Також, важливо пам'ятати, що послуги військових капеланів розповсюджуються не лише на військовослужбовців, а і на членів їх родин. Крім того, однією з перешкод для доступу до служб психічного здоров'я, яка спостерігається в армії, є побоювання, що постачальники психіатричних послуг розкривають приватну інформацію про клієнта, і що здатність військовослужбовця розвиватися в кар'єрі може бути перешкоджена [69].

Етичні стандарти, що передбачають конфіденційність у дисциплінах психічного здоров'я, забезпечують захист конфіденційності клієнтів, не розголошуючи їхню особисту інформацію чи вміст терапії іншим особам [68]. Однак, інформація про психічне здоров'я військовослужбовців може бути розкрита командирам, якщо виконується один або декілька з наступних критеріїв:

1. Загроза або нанесення шкоди особистій або громадській безпеці (шкода собі/іншим);
2. Гострі медичні стани, які заважають виконувати обов'язки, включаючи стаціонарну психіатричну госпіталізацію та лікування від токсикоманії різного характеру;
3. Судові, правоохоронні та адміністративні процеси [69].

З іншого боку, військові капелани дотримуються абсолютної конфіденційності. Це пояснюється сакраментальним правом деяких релігійних традицій, згідно з яким зізнання, зроблені в релігійному покаянні, зберігаються в повній конфіденційності з капеланом. Це офіційна політика і військовий закон. Завжди має бути хтось, з ким військовослужбовець може

поговорити, не боячись наслідків. Це потужний інструмент, який гарантує, що військові отримають необхідну допомогу та вирішать проблеми, перш ніж вони стануть сягнуть великих масштабів.

Важливо відзначити, що капелани готові зберігати абсолютну конфіденційність, забезпечуючи при цьому безпеку всіх залучених сторін. Наприклад, якщо військовослужбовець планує завдати собі шкоди, його капелан може заохотити його звернутися за психіатричними послугами, щоб покращити його добробут. Крім того, військовий капелан може продовжувати зустрічатися з військовослужбовцем, доки він не буде сприйнятливим до зустрічі з психіатричним спеціалістом [74].

Висновки до розділу 3

Військове капеланство в незалежній Україні, як організація, перебуває на етапі формування. Основними проблемами залишаються:

1. Недостатнє заповнення вакантних місць: наразі із 800 мандатів зайнято лише половину, серед основних причин цього є:
 - довгий процес здобуття богословської освіти;
 - недостатня кількість священників через паралельні потреби в цивільних громадах;
2. Розмежування понять капелана і капелана-волонтера. Відсутність чітких визначень у законодавстві створює плутанину як серед військових, так і в медіа;
3. Адміністративні проблеми. Часто керівні посади займають особи без душпастирського досвіду, що ускладнює організаційні процеси.

Для вдосконалення роботи інституту військового капеланства України пропонуємо:

1. Залучення до служби більшої кількості військових капеланів.
2. Запровадження дня військового капелана в Україні.
3. Організація та проведення щорічної Всеукраїнської конференції для військових капеланів.

4. Необхідність розрізняти поняття військовий капелан та капелан-волонтер.
5. Формування чіткого окреслення поняття «помічник військового капелана».
6. Впровадження спеціалізованих освітніх програм та міжнародних навчальних тренінгів
7. Створення матеріалів про військове капеланство.
8. Створення Асоціації військових капеланів.
9. Створення музею військових капеланів.
10. Створення онлайн музею-архіва.
11. Ініціативи, покликані на вшанування загиблих військових капеланів.
12. Розвиток ролі агентів миру/релігійних дипломатів в ході збройних конфліктів.
13. Посилення ролі військового капелана в кооперації з іншими спеціалістами, покликаної для психологічної підтримки військових.

ВИСНОВКИ

Військове капеланство - це унікальний і важливий інститут, що забезпечує духовну підтримку, моральну опіку та релігійне наставництво для військовослужбовців. У сучасному світі, де конфлікти часто зачіпають глибокі моральні та духовні питання, капелани відіграють важливу роль, допомагаючи військовим зберігати внутрішню стійкість і впевненість у правоті своєї місії.

1. Військове капеланство - це унікальний і важливий інститут, що забезпечує духовну підтримку, моральну опіку та релігійне наставництво для військовослужбовців. У сучасному світі, де конфлікти часто зачіпають глибокі моральні та духовні питання, капелани відіграють важливу роль, допомагаючи військовим зберігати внутрішню стійкість і впевненість у правоті своєї місії.

2. Капеланство має глибоке коріння, беручи початок ще з часів Римської імперії. Його розвиток тісно пов'язаний із військовими кампаніями та духовною підтримкою воїнів. Легенда про святого Мартина Турського символізує альтруїстичну місію капеланів - допомогу нужденним, моральну підтримку та служіння без зброї. У Середньовіччі інститут капеланства закріпився в більшості армій світу, а його роль поступово розширювалася, участь священників у військових кампаніях стала офіційно визнаною. Собор у Регенсбурзі (742–743 рр.) заборонив їм носити зброю, але дозволив духовну підтримку армії.

3. Капелани - це люди, призначені Церквою для роботи в будь-яких місцях поза звичним життям громади. Капелани є в лікарнях, на робочих місцях, у в'язницях, у збройних силах, торгових центрах, у сільській місцевості, коледжах, університетах і школах – це лише деякі з них.

Капелани працюють у лікарнях, хоспісах, забезпечуючи духовну підтримку пацієнтам, їхнім родинам та медичному персоналу. У релігійних і світських школах капелани беруть участь у вихованні дітей, сприяючи їхньому моральному та духовному розвитку. Капелани допомагають ув'язненим відновлювати віру у власні сили, сприяють їхній реабілітації. У військових

структурах - основний напрямок діяльності капеланів, де вони забезпечують емоційний та духовний супровід військових у мирний і воєнний час. Капелани допомагають працівникам корпорацій долати особисті та професійні виклики, сприяють психологічній стійкості. Новий напрямок, що виник у 21 столітті, спрямований на духовну підтримку в контексті екологічних викликів – поява еко-капеланів.

У всіх цих місцях капелани намагаються показати Божу любов, пропонуючи опіку та підтримку, а також представляючи християнські цінності та вірування. Капелани мають великий привілей відкривати, що Бог робить поза межами Церкви. У нашому різноманітному суспільстві капелан повинен проявляти найбільшу чуйність і повагу. Християнські капелани часто працюють в єкуменічних командах або разом з колегами з інших конфесій.

4. На сьогодні вітчизняні фахівці виокремлюють декілька моделей задоволення релігійних потреб військовослужбовців в збройних силах іноземних держав. На нашу думку, доцільно виділяти 3 моделі інституту військового капеланства: європейська модель, американська модель та ісламська модель.

Європейська модель: У Німеччині, Фінляндії та інших країнах капеланство спрямоване на задоволення релігійних потреб військовослужбовців. Капелани не є військовими, залишаються підпорядкованими своїм релігійним організаціям, наприклад, як у ФРН.

Американська модель: Капелани інтегровані у військову структуру, мають офіцерські звання, але залишаються незалежними у своїй релігійній діяльності.

Ісламські країни: У таких країнах, як Іран та інші країни, капелани відіграють значну ідеологічну роль, пов'язану з релігійним вихованням та впровадженням ісламських норм у всі аспекти військової служби.

5. Військове капеланство в Україні має глибокі історичні корені, починаючи від Київської Русі, коли військові священики супроводжували князів у походах, до козацької доби, де вони відігравали вагомий роль у

моральній підтримці козаків під час визвольної боротьби. Під час Української революції 1917–1921 років капеланство отримало новий поштовх до розвитку, і це стало однією з важливих складових розбудови незалежної української армії.

У міжвоєнний період капеланська діяльність в Україні була значно обмежена через політичні реалії. Однак у Західноукраїнській Народній Республіці та в Українській Галицькій Армії капелани продовжували працювати, підтримуючи воїнів як морально, так і духовно. Вони також відігравали важливу роль в організації поховань загиблих та підтримці національної ідентичності.

Капелани діяли у складі підрозділів Української Повстанської Армії, навіть в умовах підпілля. Їхні функції включали проведення богослужінь, духовну опіку, а також підтримку бойового духу.

З проголошенням незалежності у 1991 році, інститут капеланства відродився, хоча зіткнувся з викликами, такими як пострадянська інерція та міжконфесійні суперечності. Поступово, через законодавчі акти та створення інституцій, було закладено основи сучасного військового капеланства.

Гібридна війна росії проти України стала поштовхом для активного залучення капеланів до зони бойових дій. Вони не лише виконували духовну опіку, а й брали участь у волонтерській діяльності, допомагаючи з матеріальним забезпеченням.

Сьогодні капеланство в Україні є важливою частиною гуманітарної політики. Військові капелани не лише забезпечують духовні потреби військових, а й сприяють формуванню патріотизму, моральної стійкості та психологічної готовності. Їхня діяльність має важливий вплив на бойовий дух військових. Особливо важливим стало прийняття у 2021 році Закону України «Про Службу військового капеланства».

Подальше зміцнення інституту військового капеланства передбачає інтеграцію сучасних підходів, врахування міжнародного досвіду та залучення

всіх конфесій до співпраці. Зокрема, важливим є продовження підготовки капеланів за стандартами НАТО.

Отже, інститут військового капеланства в Україні, пройшовши складний історичний шлях, відіграє надзвичайно важливу роль у забезпеченні духовних, моральних та патріотичних потреб військовослужбовців. Його розвиток сприяє не лише підвищенню боєздатності української армії, а й зміцненню національної ідентичності.

6. Капеланство є ключовим елементом духовної та моральної підтримки в багатьох сферах суспільного життя. Його подальший розвиток в Україні потребує комплексного підходу, що включає врахування міжнародного досвіду, підтримку держави та збереження національних традицій.

Для вдосконалення роботи інституту військового капеланства України пропонуємо:

- Залучення до служби більшої кількості військових капеланів. Наявний дефіцит штатних військових капеланів у Збройних силах України потребує системних змін. Необхідно залучати більше священників, водночас забезпечуючи належну підготовку. Паралельно важливо враховувати труднощі з мобілізацією капеланів, особливо в умовах нестачі замінів на парафіях. Законодавча база враховує мультиконфесійний склад армії. 90% місць розподіляються за конфесійною приналежністю військових, а 10% залишаються в розпорядженні Служби військового капеланства для покриття непередбачених потреб. Це забезпечує релігійний баланс. Створення резерву військових капеланів дозволить оперативно закривати потреби армії у кризових ситуаціях. Також резерв забезпечить своєчасну заміну капеланів у разі їх поранень чи демобілізації.

- Запровадження дня військового капелана в Україні. Офіційне затвердження свята капеланів сприятиме підвищенню їх статусу в суспільстві. Це також допоможе поширити знання про капеланську службу серед населення.

- Організація та проведення щорічної Всеукраїнської конференції для військових капеланів. Проведення щорічних міжконфесійних конференцій під егідою незалежних організацій дозволить узгоджувати спільні підходи до капеланського служіння, обмінюватися досвідом і впроваджувати міжнародні стандарти.

- Необхідність розрізняти поняття військовий капелан та капелан-волонтер. Важливо чітко визначити статус військового капелана як офіцера ЗСУ та волонтера, що діє на благодійній основі. Це унормує їх діяльність і дозволить уникнути плутанини в суспільному сприйнятті.

- Формування чіткого окреслення поняття «помічник військового капелана». Впровадження посади помічника військового капелана на законодавчому рівні, за прикладом США, дозволить забезпечити безпеку священнослужителів під час бойових дій. Це також зніме адміністративне навантаження з капеланів.

- Впровадження спеціалізованих освітніх програм та міжнародних навчальних тренінгів. Військовим капеланам потрібна спеціалізована богословська освіта, що триває до п'яти років. Додатково необхідно розвивати програми для отримання капеланської кваліфікації, які поєднували б теологічні знання з практичними навичками служіння в бойових умовах. Центр підготовки капеланів у Київському національному університеті імені Тараса Шевченка став важливою базою для навчання капеланів. Однак необхідно впроваджувати й міжнародні тренінги, в особливості для викладачів, які розширять компетенції служителів.

- Створення матеріалів про військове капеланство. Створення спеціалізованих журналів, документальних фільмів, підручників та електронних додатків сприятиме підвищенню обізнаності про роль капеланів і допоможе залучати нових фахівців.

- Створення Асоціації військових капеланів. Заснування Асоціації військових капеланів забезпечить підтримку демобілізованих капеланів, їх сімей, а також сімей загиблих.

- Створення музею військових капеланів. Музей військового капеланства стане центром збереження історії цієї служби в Україні, сприятиме дослідженням і підвищенню суспільного розуміння капеланського служіння.

- Створення онлайн музею-архіва. Створення онлайн-музею дозволить зібрати інформацію про військових капеланів різних історичних епох на одній цифровій платформі. Це сприятиме доступу до матеріалів широкому колу зацікавлених, включно з тими, хто не може відвідати фізичні музеї. Така платформа стане джерелом знань для дослідників, студентів, науковців, а також громадян, які цікавляться історією військового капеланства. В умовах війни це перший крок до фізичного музею та база для збереження спадщини. Онлайн-музей стане доступним для глобальної аудиторії, сприяючи міжнародному співробітництву у збереженні пам'яті про капеланів. Його реалізація покращить обізнаність суспільства про роль капеланства в історії та сучасності.

- Ініціативи, покликані на вшанування загиблих військових капеланів. За час війни багато капеланів загинули, виконуючи свій обов'язок, як-от ієромонах Платон, Олег Марінченко та ієрей Михайло Гергелюк. Їх подвиг потребує належного визнання та увічнення в пам'яті суспільства. Приклад США з увічнення пам'яті «Чотирьох капеланів» демонструє, як пам'ятні ініціативи можуть пропагувати ідеали самопожертви та міжконфесійної єдності.

Форми вшанування: Меморіальні заходи - пам'ятні богослужіння, благодійні бенкети, спонсорство вінків для могил загиблих, освітні проекти - конкурси есе серед молоді, спрямовані на популяризацію ідеалів капеланства, фонди підтримки - організації, які надають стипендії, підтримують ветеранів та їхні родини, зберігають пам'ять про героїчні вчинки капеланів.

В Україні доцільно створити аналогічний фонд, організувати освітні й культурні заходи, які популяризуватимуть історію та значення військового

капеланства. Це сприятиме формуванню культури пам'яті та поширенню цінностей жертвовного служіння.

- Розвиток ролі агентів миру/релігійних дипломатів в ході збройних конфліктів. Розширення функцій капеланів до релігійної дипломатії дозволить їм сприяти порозумінню між військовими й цивільними громадами. Їхня діяльність як агентів миру зміцнить міжнародну співпрацю.

- Посилення ролі військового капелана в кооперації з іншими спеціалістами, покликаної для психологічної підтримки військових. Інститут військового капеланства в Україні має великий потенціал для розвитку, але для цього потрібні системні кроки щодо вдосконалення законодавства, навчання і підтримки капеланів, а також інтеграція найкращих міжнародних практик.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Баранівський В. Ф., Прибутко П. С. Релігієзнавчі проблеми військово-соціального управління: монографія. Київ: Золоті Ворота, 2013. 312с.
2. Богданенко А. І., Романенко Є. О., Мартишин Д. С. Капеланське служіння в Україні: проблеми та перспективи. Київ. Видавництво Ліра-К. 2023. 116с.
3. Бути воїном духу! Бути поруч! Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL:<https://mil.knu.ua/ua/news/130/view/1611-buti-voinom-duhu-buti-poruch> (дата звернення: 07.10.2024)
4. Великий тлумачний словник (ВТС) сучасної української мови URL:<https://1531.slovaronline.com/search?s=%D0%BA%D0%B0%D0%BF%D0%B5%D0%BB%D0%B0%D0%BD> (дата звернення: 10.09.2024)
5. Виробниче-творче об'єднання «Орден» URL: <https://vto-orden.com.ua/catalog/award/hto-takij-pershij-kapelan-svyatij-martin> (дата звернення: 15.09.2024)
6. Від волонтерства до капеланства: історія служіння першої української капеланки. Leopoldis.news. URL: <https://leopolis.news/post/83694/vid-volonterstva-do-kapelanstva-istoriya-slujinnya-persho-ukranksko%20kapelanky> (дата звернення: 17.10.2024)
7. Військові капелани ЗСУ пройшли підготовку на тренувальній базі США в Німеччині. Армія Inform. URL:<https://mil.in.ua/en/news/ukraine-s-military-chaplains-gain-skills-in-uk-training-program/> (дата звернення: 03.10.2024)
8. Ворощук О. Використання досвіду капеланського служіння в арміях іноземних держав у процесі становлення та розвитку інституту військового духовенства (капеланства) Збройних Сил України. The scientific heritage. 2021. Vol. 4, № 62 (62). С. 3–9.

9. Ворошук О.М. Дисертація. Становлення Інституту військового духовенства (капеланської служби) Збройних Сил України (1991–2017 рр.). 2021. 321с.
10. Гоголь В., Делятинський Р. Історія становлення військового капеланства в Збройних Силах України (1991–2022 роки). URL: http://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/42_2022/3.pdf (дата звернення 12.10.2024).
11. Денисяка О. Під Волновахою загинув військовий капелан з Львівщини. Львівський портал. URL:<https://portal.lviv.ua/news/2022/03/15/pid-volnovakhoiu-zahynuv-vijskovyj-kapelan-z-lvivshchynu> (дата звернення: 18.10.2024).
12. Департамент військового капеланства патріаршої курії УГКЦ БО «Фундація архистратига Михаїла». URL:<https://www.kapelanstvo.ugcc.ua/v-uhkts-vidbulasia-xvii-vseukrainska-konferentsiia-viyskovykh-kapelaniv/> (дата звернення: 02.10.2024).
13. Дзира Я. Автопортрет нації. Київ: Бібліотека українця, 1997. 147 с.
14. Єленський В. Духовне служіння у Збройних силах України: дискусії і перспективи. 2002. URL:https://risu.ua/duhovne-sluzhinnya-u-zbroynih-silah-ukrajini-diskusiji-i-perspektivi_n17553 (дата звернення:).
15. Здіорук С. І. Суспільно-релігійні відносини: виклики Україні XXI століття : монографія. Київ: Знання України, 2005. 551с.
16. Зелінська Т. На війні загинув капелан з Верховинщини Михайло Гергелюк. Galka.if.ua. URL: <https://galka.if.ua/na-vijni-zahynuv-kapelan-z-verhovinshhini-mihajlo-gergelyuk/> (дата звернення: 11.10.2024).
17. Золотова К. В ЗСУ служать понад 300 капеланів від 13 релігійних організацій, - Генштаб. Еспресо. URL:<https://espresso.tv/suspilstvo-u-zsu-sluzhat-ponad-300-kapelaniv-vid-13-religiynikh-organizatsiy-genshtab> (дата звернення: 15.10.2024).
18. Інформаційний бюлетень «Біла книга 2017 (2018)». Збройні Сили України. Київ: Міністерство оборони України.

URL:<https://www.mil.gov.ua/content/files/whitebook/WB-2018.pdf> (дата звернення 12.10.2024).

19. Київ: розпочався 8-й курс навчання для військових капеланів. Римо-Католицька Церква в Україні. URL:<https://rkc.org.ua/blog/2024/10/29/kyuiv-rozpochavsya-8-j-kurs-navchannya-dlya-vijskovyuh-kapelaniv/> (дата звернення: 30.10.2024).

20. Кліщук Л. На Херсонщині загинув пастор-капелан, кіборг з ДАПу Олег Марінченко. Новинарня. URL:<https://novynarnia.com/2022/08/21/nahersonshhyni-zagynuv/> (дата звернення: 23.09.2024).

21. Кнодель Л. В. Капеланство: поняття, типи, діяльність все за світом. Bulletin of the Penitentiary Association of Ukraine, 2017. №2. С. 145. URL:<https://visnykprau.com/index.php/journal/article/view/89/54> (дата звернення: 07.10.2024).

22. Конопльова М. З'явилася перша жінка-капелан, яка їздить до захисників на «нуль» (відео) #ЩоТам. URL:<https://shotam.info/z-iavylasia-persha-zhinka-kapelan-ia-izdyt-do-zakhysnykiv-na-nul-video/> (дата звернення: 27.09.2024).

23. Коханчук Р. М. Душпастирська опіка військових /Видання 2-е розширене та доповнене. Київ: Бібліотечка військового душпастиря, 2004. 220с.

24. Кривенко Ю.В. Визначення статусу капелана: історія та сучасність. Актуальні проблеми держави і права. 2008. №41. С. 93–97.

25. Крипякевич І., Гнатевич Б., Стефанів З., Думін О., Шрамченко С. Історія українського війська (відкняжих часів до 20-х років ХХ ст.) / Упорядкування, покажчики Б. Якимовича. 4-те, змін. і доповн. Львів: «Світ», 1992. 713с.

26. Мартинович Ю. Рятував душі на полі бою та в концтаборі: 140 років тому народився отець Омелян Ковч. Для видання «Еспресо. Захід». Пресслужба Секретаріату Синоду Єпископів УГКЦ. URL:<https://synod.ugcc.ua/data/ryatuvav-dushi-na-poli-boyu-ta-v-kontstabori-140->

rokiv-tomu-narodyvsya-otets-omelyan-kovch-15236/ (дата звернення: 12.09.2024).

27. Митрополит Епіфаній. Facebook. URL: https://www.facebook.com/epifaniy/posts/1104829051011615/?_rdr (дата звернення: 15.10.2024).

28. Михайлишин І. Військове священство: новітнє явище чи відроджуваний феномен? Або дещо з хронології взаємин Церкви і Війська у Київській Русі (IX–XIII ст.). Нар. армія. 2007. 30 берез. (№ 59). С. 6.

29. Михалевич В. Духівництво у військових структурах: історичний досвід і сучасність. Волинь і волиняни у Другій світовій війні: зб. наук. пр. за матеріалами I Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. подіям Другої світової війни на території Волин. обл. /упоряд. М. М. Кучерепа. Луцьк, 2012. С. 128–133.

30. Морально-психологічне забезпечення у Збройних Силах України : підручник: у 2 ч. Ч.1. / В. В. Стасюк та ін.; за заг. ред. В. В. Стасюка. Київ: НУОУ, 2012. 682 с.

31. Моргун І. Іскра проскакує значно швидше: помічник капелана з Тернопільщини Степан Хміль про службу. Суспільне Тернопіль. URL:<https://suspilne.media/ternopil/787207-iskra-proskakue-znacno-svidse-romicnik-kapelana-z-ternopilsini-stepan-hmil-pro-sluzbu/> (дата звернення: 18.09.2024).

32. Н. Чурікова. «У страшних умовах ми зберігаємо людяність і саме капелан у цьому допомагає», – начальник Служби військового капеланства ЗСУ. Католицький оглядач. URL:<https://www.catholicnews.org.ua/u-strashnih-umovah-mi-zberigaiemo-lyudyanyist-i-same-kapelan-u-comu-dopomagaie-nachalnik-sluzhbi/> (дата звернення: 05.10.2024).

33. Наказ від 25.06.2024 № 416/нм, зареєстрований Міністерством юстиції України 11.07.2024 за № 1047/42392. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1047-24#Text> (дата звернення: 12.09.2024).

34. Об'єднані у служінні: міжконфесійний форум військових капеланів. Державна Служба України з етнополітики та свободи совісті. URL:<https://dessa.gov.ua/ob-iednani-u-sluzhinni-mizhkonfesiynnyu-forum-viyskovykh-kapelaniv/> (дата звернення: 17.10.2024).

35. Овсяник Ю. Священик УПА – хорунжий «Кадило». Zbruc. 13.09.2018. URL:<https://zbruc.eu/node/82945> (дата звернення: 29.09.2024).

36. Огієнко І. (митрополит Іларіон). Українська церква за Б.Хмельницького. 1647–1657. Вінніпег. 1955. 180с.

37. Перша жінка-капелан вийшла в прямий ефір: «Ми служимо на війні». Факти ICTV. URL:<https://www.youtube.com/watch?v=faKKKabcdQ8> (дата звернення: 19.09.2024).

38. Печерський А. 30 тисяч грн. «бойовим» капеланам: Міжконфесійна рада подала пропозиції до Міноборони. Армія Inform. URL:<https://armyinform.com.ua/2024/10/08/30-tysyach-grn-bojovym-kapelanam-mizhkonfesijna-rada-podala-propozycziyi-do-minoborony/> (дата звернення: 10.10.2024).

39. Печерський А. Не всі капелани - військові: потребу унормування визначень обговорили на Міжконфесійній раді при Міноборони. Армія Inform. URL:<https://armyinform.com.ua/2024/10/08/ne-vsi-kapelany-vijskovi-potrebu-unormuvannya-vuznachen-obgovoryly-na-mizhkonfesijnij-radi-pry-minoborony/> (дата звернення: 12.10.2024).

40. Посади штатних капеланів заповнені приблизно наполовину - капелан Гореньков. Interfax-Україна. URL:<https://interfax.com.ua/news/general/996995.html> (дата звернення: 16.10.2024).

41. Посредніков Д. В. Соціальне партнерство Української Православної Церкви і держави: до проблеми інституту капеланства в Україні. Гілея. Історичні науки. Філософські науки. Політичні науки: Науковий вісник: зб. наук. праць / Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова, Українська АН. Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2013. Вип. 68 (№1). С .677–683.

42. Про порядок введення в дію Закону України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23.04.1991 № 988-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-12> (дата звернення 08.11.2024).

43. Про Службу військового капеланства. Закон України від 30.11.2021 № 1915-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1915-20#Text> (дата звернення: 09.09.2024).

44. Решетніков Ю. Вітчизняний та зарубіжний досвід забезпечення релігійних потреб військовослужбовців. Державне управління та місцеве самоврядування. 2013. № 1 (16). С. 211–219.

45. Саган О., Гарат І. Концептуальні питання та етапи становлення військового капеланства у незалежній Україні. Філософська думка. 2023. №1. 59-74. URL: <https://doi.org/10.15407/fd2023.01.059> (дата звернення: 05.09.2024).

46. Селешук Г. Душпастирська опіка у Збройних Силах України. Соціально-правові аспекти. Релігійно-інформаційна служба України. 2003. №3 березня. URL: https://risu.org.ua/ua/index/expert_thought/analytic/9812/ (дата звернення: 14.09.2024).

47. Скрипченко О. Історія капеланства. Із зони бойових дій отець Дмитрій Присяжний. Радіо Марія. URL: <http://radiomaria.org.ua/istoriya-kapelanstva.-iz-zoni-boiovih-dii-otec-dmitrii-prisyajni.-11889> (дата звернення: 16.09.2014).

48. Струк О. Претензія не в тому, що вони Бога не люблять, а в тому, як роблять свою справу. Капелани про проблеми капеланської служби. Lb.Ua. URL: https://lb.ua/society/2024/04/15/608184_prenziya_tomu_shcho_voni_boga.html (дата звернення: 17.09.2024).

49. Сьомін С. Церква і Армія: партнерство чи поглинання? Національна безпека і оборона. 2000. №10. 99–104.

50. Трапляються шахраї: військова капеланка розповіла про труднощі служіння. Інтенет. URL: <https://intent.press/news/war/2024/traplyayutsya-shahrayi->

viyskova-kapelanka-rozpovila-pro-trudnoshi-sluzhinnya/ (дата звернення: 13.09.2024).

51. Траспетрихіна Л. Чи може жінка бути капеланом і як воїнам лікують зуби під обстрілами: інтерв'ю з Оленою Легенчук. 24 Канал. URL: https://24tv.ua/stomatologiya-pid-obstrilami-yak-viyskova-kapelanka-likuye-dushu_n2331352 (дата звернення: 08.09.2024).

52. Український Католицький Університет. Набір на фахову сертифікатну програму «Капелан в охороні здоров'я». URL: <https://ucu.edu.ua/events/nabir-na-fahovu-sertyfikatnu-programu-kapelan-v-ohoroni-zdorov-ya/> (дата звернення: 25.09.2024).

53. Филипчук С. Досвід капеланства в умовах АТО. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Історичне релігієзнавство», 2015. Вип.12. С. 161–169.

54. Фільм: Отець Кадило. Капелан УПА. Живе телебачення. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=HGuYtCwTHr8> (дата звернення: 19.09.2024).

55. Центр підготовки військових капеланів. Військовий інститут Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <https://mil.knu.ua/ua/105-centr-pidgotovki-viyskovih-kapelaniv%C2%A0> (дата звернення: 23.10.2024).

56. Школа капеланів «Серце воїна». Київська Богословська Семінарія. URL: <https://ktsonline.org/abiturientu/navchalni-programy/575-wheart-ua-6#%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B3%D1%80%D0%B0%D0%BC%D1%83> (дата звернення: 13.10.2024).

57. About Us. The U.S. Army Chaplain Corps Regimental Association (USACCRA). URL: <https://chaplainregiment.org/about/> (дата звернення: 27.09.2024).

58. Allen, K. Z. A call for a new kind of chaplain. EcoFaith Recovery. URL: <https://www.ecofaithrecovery.org/a-call-for-a-new-kind-of-chaplain-by-rabbi-katy-allen> (дата звернення:16.10.2024).

59. Army chaplain. U.S. Army website. URL:<https://www.goarmy.com/careers-and-jobs/specialty-careers/chaplain> (дата звернення:11.10.2024).

60. Army Game Studio. U.S. Army Chaplain Careers. Google Play. URL:<https://www.army.mod.uk/learn-and-explore/about-the-army/corps-regiments-and-units/royal-army-chaplains-department/> (дата звернення:07.10.2024).

61. Balayer C. Basilica Saint-Martin (Tours): visit + photos. Loire Lovers. URL: <https://loirelovers.fr/en/visit-basilica-saint-martin-tours/> (дата звернення:14.09.2024).

62. Besterman-Dahan, K., Gibbons, S. W., Barnett, S. D., & Hickling, E. J. The role of military chaplains in mental health care of the deployed service member. Military Medicine, 2012. 177(9), 1028–1033. URL:<https://doi.org/10.7205/MILMED-D-12-00071> (дата звернення:23.09.2024).

63. Bole W. Body and Spirit: How Jesuit Chaplains Are Giving Hope to the Sick. Jesuits West. URL:<https://www.jesuitswest.org/stories/body-and-spirit-how-jesuit-chaplains-are-giving-hope-to-the-sick/> (дата звернення:23.10.2024).

64. Chaplain's Assistant Branch Insignia Army Enlisted and US Gold Discs. Bradley's Surplus. URL:<https://www.bradleyssurplus.com/products/army-enlisted-us-and-chaplains-assistant-branch-insignia> (дата звернення:27.09.2024).

65. Chaplains, Australian Army, First World War. Australian War Memorial. URL: <https://www.awm.gov.au/articles/encyclopedia/chaplains/first> (дата звернення:12.10.2024).

66. David S.C. Chu. Address to the National Conference on Ministry to the Armed Forces. 2004. NCMAF.5. (дата звернення:19.09.2024).

67. Encyclopedia Britannica
URL:<https://www.britannica.com/topic/chaplain> (дата звернення:12.09.2024).
68. Ethical principles of psychologists and code of conduct. American Psychological Association. URL: <https://www.apa.org/ethics/code> (дата звернення:28.09.2024).
69. Evans. C. Confidentiality, chaplains, and the military. Military Health System. 2021. URL:<https://health.mil/Military-Health-Topics/Centers-of-Excellence/Psychological-Health-Center-of-Excellence/Clinicians-Corner-Blog/Confidentiality-Chaplains-and-the-Military> (дата звернення:12.09.2024).
70. Executive Order 12633 - Amending the Code of Conduct for Members of the Armed Forces of the United. States. Ronald Reagan. Presidential Library & Museum. 1988.URL:<https://www.reaganlibrary.gov/archives/speech/executive-order-12633-amending-code-conduct-members-armed-forces-united-states> (дата звернення:08.09.2024).
71. FM 3-24 MCWP 3-33.5 insurgencies and countering insurgencies. 2014. URL:<https://irp.fas.org/doddir/army/fm3-24.pdf> (дата звернення:16.10.2024).
72. Germany. The Chaplain KitThe Online Chaplain History Museum providing Chaplain History, Information and Resources. URL:<https://thechaplainkit.com/chaplains/foreign-chaplains/germany/> (дата звернення:08.09.2024).
73. Givental M. Becoming an Eco Chaplain: A Rabbi's Reflection. Michigan Interfaith Power & Light. 2021. URL:https://www.miipl.org/eco_chaplain_blog (дата звернення:13.10.2024).
74. Gordon B. Military chaplains: their vital role in our military. Militaryreach. 2023. URL:<https://militaryreach.auburn.edu/FamilyStoryDetails?resourceid=dcc75f4e-1c36-46b8-8904-93eb8691608d> (дата звернення:22.10.2024).
75. Hartford International University for Religion and Peace. Master of Arts in Chaplaincy. URL:<https://www.hartfordinternational.edu/academic->

programs/degrees-and-graduate-certificates/ma-chaplaincy (дата звернення:03.10.2024).

76. History of Chaplaincy. International Fellowship of Christian Chaplains Incorporated (IFCCI) URL: <https://ifcci.org/history-of-chaplaincy/> (дата звернення:14.10.2024).

77. Howard, M. D., & Cox, R. P. Collaborative intervention: A model for coordinated treatment of mental health issues within a ground combat unit. *Military Medicine*, 2008. 173(4), 339–348. URL:<https://doi.org/10.7205/MILMED.173.4.339> (дата звернення:24.10.2024).

78. HRH The Countess of Wessex opens the new Royal Army Chaplains' Museum at Shrivenham. Defence Academy of the United Kingdom. URL: <https://www.da.mod.uk/news-and-events/news/2022/hrh-the-countess-of-wessex-opens-the-new-royal-army-chaplains-museum-at-shrivenham> (дата звернення:19.10.2024).

79. Jody Fleming. Ph.D. What Does a Chaplain Do? (Duties, Salary and Workplaces). Indeed. 2023. URL: <https://www.indeed.com/career-advice/finding-a-job/what-does-chaplain-do> (дата звернення:11.09.2024).

80. John Stockton. Become an army chaplain assistant. *Life in the army*. 2020. URL:<https://lifeinthearmy.com/2020/05/31/become-an-army-chaplain-assistant/> (дата звернення:23.10.2024)

81. Kimberly Winston. A new kind of chaplain is helping people deal with «climate grief». *National Public Radio*. 2024. URL: <https://www.npr.org/2024/09/06/nx-s1-5092402/eco-chaplains-helping-people-deal-with-climate-grief> (дата звернення:24.09.2024).

82. Lee G. The Political Philosophy of Juche. *Stanford Journal of East Asian Affairs* 3. № 1 (Spring 2003), P.105–112. URL: <https://time.com/wp-content/uploads/2014/12/korea1.pdf> (дата звернення:19.09.2024).

83. Liuski T. Grimell J. The professional competence of finnish and swedish military chaplains in divergent operational environment. *Tieteelliset Artikkelit*. 2022. P. 74-96.

URL:<https://www.researchgate.net/publication/358979246> The professional competence of Finnish and Swedish military chaplains in divergent operational environments (дата звернення:07.10.2024)

84. Liuski T. Ubani M. The Lutheran military chaplaincy in the Finnish defence forces' organisation today. A multi-method approach. Religions. Basel: MDPI AG, 12(4), 243. 2021 DOI: 10.3390/rel12040243.

85. Maj. Al Phillips. African and American military chaplains exchange ideas and experiences. U.S.Army. 2018. URL:https://www.army.mil/article/210869/african_and_american_military_chaplains_exchange_ideas_and_experiences (дата звернення:22.09.2024).

86. Maj. Gen. Bill Green. Building Army spiritual readiness - a key part of the U.S. Army Chaplain Corps mission. U.S. Army Website. 2024. URL:https://www.army.mil/article/275772/building_army_spiritual_readiness_a_key_part_of_the_u_s_army_chaplain_corps_mission#:~:text=Spiritual%20health%20leads%20to%20spiritual,their%20family%20members%20as%20they (дата звернення:16.09.2024).

87. Maj. Jeffrey Whorton, a Roman Catholic chaplain, celebrating Mass at St. Elijah's Monastery near Mosul in northern Iraq. The NY Times archive URL:<https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/imagepages/2009/12/19/world/19monastery01.html> (дата звернення:05.10.2024).

88. Mathews R. Hospital Chaplains: Angels Who Walk Hospital Halls. Healthlinks online. 2023. URL:<https://healthlinkssc.com/health-articles/hospital-chaplains-angels-who-walk-hospital-halls/> (дата звернення:18.09.2024).

89. May 2024 issue of the U.S. Army Chaplain Corps Journal. US Army Institute for Religious Leadership. URL:<https://usairl.tradoc.army.mil/2024/04/may-2024-issue-of-the-u-s-army-chaplain-corps-journal/> (дата звернення:17.10.2024).

90. Merriam-Webster Dictionary URL: <https://www.merriam-webster.com/dictionary/chaplain> (дата звернення: 05.09.2024).

91. Military chaplains meet for 35th annual international conference. U.S. European Command. URL:<https://www.eucom.mil/article/42681/military-chaplains-meet-for-35th-annual-international-conference> (дата звернення: 02.10.2024).

92. Miller L. When jail chaplains are volunteers, some faiths are more present than others. Los Angeles Times. 2019. URL:<https://www.latimes.com/california/story/2019-11-02/la-me-inmate-chaplain-requests> (дата звернення: 23.09.2024).

93. National Wreaths Across America Day. Four Chaplains Memorial Foundation. URL:<https://fourchaplains.org/> (дата звернення: 11.09.2024).

94. Otis. P. (2009). An overview of the u.s. military chaplaincy: a ministry of presence and practice. *The Review of Faith & International Affairs*, 7(4), 3–15. URL: <https://doi.org/10.1080/15570274.2009.9523410> (дата звернення: 30.09.2024).

95. Overview of Army Chaplain. U.S. Army recruiting command official website. URL:https://recruiting.army.mil/MRB_ReligiousServices/#:~:text=Educational%20Requirements%3A,semester%20hours%20in%20graduate%20work (дата звернення: 15.09.2024).

96. Phillips M. Priests in Uniform. Tablet. 2021. URL:<https://www.tabletmag.com/sections/community/articles/catholic-priests-in-uniform> (дата звернення: 28.09.2024).

97. Pollio Fenton F. Catholic Priest Discusses ‘Special Calling’ of Military Chaplains in New Film. *National Catholic Register*. 2024. URL:<https://www.ncregister.com/cna/cna-20241107-military-chaplains> (дата звернення: 13.10.2024).

98. Poteri Juha. Suomen sotilaspapisto 100 vuotta: itsenäisen Suomen puolustus-voimien kirkollinen työ vuosina 1918–2018. Helsinki: Puolustusvoimat. P. 83-125. 2018.

99. Rauhanturvaajan käsikirja 2020. 67 p. URL:https://puolustusvoimat.fi/documents/1948673/2015509/Rauhanturvaajan_so

siaaliopas_2017_verkko.pdf/ff46d109-3b90-4abc-b2a1-39af6a4de19e/Rauhanturvaajan_sosiaaliopas_2017_verkko.pdf (дата звернення:07.09.2024).

100. Roscoe Loustau M. Ukrainian military chaplains learn pluralism on the job. The Christian century. 2024. URL:<https://www.christiancentury.org/features/ukrainian-military-chaplains-learn-pluralism-job> (дата звернення:09.10.2024).

101. Royal Army Chaplains' Department. British Army. URL:<https://www.army.mod.uk/learn-and-explore/about-the-army/corps-regiments-and-units/royal-army-chaplains-department/> (дата звернення:29.09.2024).

102. Royal Army Chaplains' Department. National Army Museum. URL:<https://www.nam.ac.uk/explore/royal-army-chaplains-department#:~:text=am%20%2D%205.30pm-,Royal%20Army%20Chaplains'%20Department,in%20most%20British%20Army%20deployments> (дата звернення:06.10.2024).

103. Royal Army Chaplains' Museum. YNGR Design. URL:<https://yngrdesign.co.uk/?portfolio=royal-army-chaplains-museum> (дата звернення:18.09.2024).

104. Royal Australian Army Chaplains Department. The Australian Army. URL:<https://www.army.gov.au/about-us/army-corps/royal-australian-army-chaplains-department#:~:text=For%20chaplaincy%20support%20for%20Defence,Duty%20Chaplain%20in%20your%20region> (дата звернення:09.09.2024).

105. Saint Martin's Church. Flemishmastersinsitu. URL:<https://www.flemishmastersinsitu.com/en/locaties/sint-martinuskerk-zaventem> (дата звернення:11.10.2024).

106. Sergeant Major Pamela A. Wilson. What makes chaplain assistants unique. U.S. Army. 2014. URL:https://www.army.mil/article/139389/what_makes_chaplain_assistants_unique (дата звернення: 26.09.2024).

107. Sisk R. Theisen T. Chaplains Day. Military.com. 2024. URL:<https://www.military.com/history/honoring-the-four-chaplains.html> (дата звернення:14.09.2024).

108. Stained Glass in Paris - St Martin of Tours. Dreamstime. URL:<https://www.dreamstime.com/stained-glass-church-saint-severin-latin-quarter-paris-france-depicting-st-martin-tours-handing-out-piece-cloak-image142938164> (дата звернення:20.09.2024).

109. Stamps P. Army Chaplain Corps celebrates 248th anniversary. U.S. Army Website.URL:https://www.army.mil/article/268697/army_chaplain_corps_celebrates_248th_anniversary (дата звернення:17.09.2024).

110. Thames K. Nozell M. How Military Chaplains Are Key Agents for Peace for the U.S. Armed Forces. The United States Institute of Peace. 2021. URL:<https://www.usip.org/publications/2021/04/how-military-chaplains-are-key-agents-peace-us-armed-forces> (дата звернення:03.10.2024).

111. The Chaplain Kit. Online Chaplain Museum. Providing Chaplain History, Information and Resources. URL:<https://thechaplainkit.com> (дата звернення:17.09.2024)

112. The Heart of Chaplaincy: Understanding Their Role. Global University. URL:<https://globaluniversity.edu/the-heart-of-chaplaincy-understanding-their-role/> (дата звернення:30.09.2024).

113. The Origins of Chaplaincy. The Chaplain Emergency Management Agency (CEMA) URL: <https://chaplainemergency.org/why-everything-you-know-about-charity-is-a-lie/> (дата звернення: 27.09.2024).

114. Thomas Harvey. The Sinicization of Religion in China - Will Enforcing Conformity Work? Evangelical Focus. 2019. URL: <https://evangelicalfocus.com/lausanne-movement/4780/the-sinicization-of-religion-in-china-will-enforcing-conformity-work> (дата звернення: 23.09. 2024).

115. Tom Quinn. Environmental Chaplaincy: The Call is Still Open. ACPE: The Standard for Spiritual Care and Education. 2024. URL: <https://acpe.edu/detail->

[pages/news/2024/04/13/environmental-chaplaincy-the-call-is-still-open](https://www.foxnews.com/2024/04/13/environmental-chaplaincy-the-call-is-still-open) (дата звернення: 12.09.2024).

116. U.S. Army Chaplain Careers. Army Game Studio. URL:<https://play.google.com/store/apps/details?id=com.armygamestudio.usarec.chaplain&pli=1> (дата звернення:06.10.2024).

117. U.S. Army Chaplain Corps. Church Staffing. URL:<https://www.churchstaffing.com/church/170108/us-army-chaplain-corps/> (дата звернення:22.09.2024).

118. United Kingdom Kits. The Chaplain KitThe Online Chaplain History Museum providing Chaplain History, Information and Resources. URL:<https://thechaplainkit.com/chaplain-kits/foreign-kits/united-kingdom-kits/>(дата звернення:07.10.2024).

119. Worden C. Demand for chaplains in non-faith schools rises. BBC News. URL:<https://www.bbc.com/news/articles/cvg78klrrlo> (дата звернення: 08.10.2024).

120. Zeiger H. Why Does the US Military Have Chaplains? Pepperdine School of Public Policy. URL:<https://publicpolicy.pepperdine.edu/academics/research/policy-review/2009v2/why-does-us-military-have-chaplains.htm> (дата звернення:15.09.2024).

ДОДАТКИ

Додаток 1

Вітраж Мартина Турського в церкві Святого Северина, Латинський квартал,
Париж, Франція

Джерело: <https://www.dreamstime.com/stained-glass-church-saint-severin-latin-quarter-paris-france-depicting-st-martin-tours-handing-out-piece-cloak-image142938164> [108].

Додаток 2

«Святий Мартін, що ділить свій плащ» - картина фламандського художника Ентоні ван Дейка, датована приблизно 1618 роком, яка є вівтарем у церкві Святого Мартіна у Завентемі , Бельгія

Джерело: <https://www.flemishmastersinsitu.com/en/locaties/sint-martinuskerk-zaventem> [105].

Додаток 3

Базиліка Святого Мартина в м. Тур, Франція

Джерело: <https://loirelovers.fr/en/visit-basilica-saint-martin-tours/> [61].

Додаток 4

Склеп і гробниця Святого Мартина в Базилиці Святого Мартина в м. Тур,
Франція

Джерело: <https://loirelovers.fr/en/visit-basilica-saint-martin-tours/> [61].

Додаток 5

Отець Марк Чікконе служить пацієнту та його родині 10 квітня 2024 року у медичному центрі Провіденс Сент-Джозеф у Лос-Анджелесі

Джерело: <https://www.jesuitswest.org/stories/body-and-spirit-how-jesuit-chaplains-are-giving-hope-to-the-sick/> [63].

Додаток 6

Отець Дункан надає духовну підтримку медичному персоналу перед початком проведення операції

Джерело: <https://healthlinkssc.com/health-articles/hospital-chaplains-angels-who-walk-hospital-halls/> [88].

Авіва Ерлік, єврейський капелан, відвідує ув'язнених у чоловічій
центральної в'язниці в Лос-Анджелесі

Джерело: <https://www.latimes.com/california/story/2019-11-02/la-me-inmate-chaplain-requests> [92].

Додаток 8

Пастор Тітус Купер проповідує в чоловічій центральній в'язниці Лос-Анджелеса

Джерело: <https://www.latimes.com/california/story/2019-11-02/la-me-inmate-chaplain-requests> [92].

Додаток 9

Капелан Фінтан Кілмуррей вітає американських солдатів після проведеної недільної служби на військовій базі Кандагар на півдні Афганістану, 2011 рік

Джерело: <https://www.tabletmag.com/sections/community/articles/catholic-priests-in-uniform> [96].

Отець Адам Муда, капелан США. Армія святкує месу на полі з солдатами,
перебуваючи в Німеччині

Джерело: <https://www.ncregister.com/cna/cna-20241107-military-chaplains> [97].

Преподобний Кіт Ренгерт – освітній капелан, який працює в чотирьох школах Норфолка, Велика Британія

Джерело: <https://www.bbc.com/news/articles/cvg78kllrlo> [119].

Додаток 12

Міжконфесійне поклоніння та протест на Суккот поблизу місця, де будувалася нова газова компресорна станція, яке проводилося рабином та еко-капеланом Моше Гівенталом поблизу Бостона, штат Массачусетс

Джерело: https://www.miip1.org/eeco_chaplain_blog [73].

Німецький капелан веде богослужіння за участю військових і цивільних,
Друга світова війна

Джерело: <https://thechaplainkit.com/chaplains/foreign-chaplains/germany/> [72].

Додаток 14

Портативний вітвар/набір для поклоніння/набір для капелана, який використовував британський падре Баумер з 8-го Норфолкського полку під час Першої світової війни

Джерело: <https://thechaplainkit.com/chaplain-kits/foreign-kits/united-kingdom-kits/> [118].

Падре Браун, приєднаний до 3-го округу Лондона Йоманрі, 1942 рік

Джерело: <https://www.nam.ac.uk/explore/royal-army-chaplains>

[department#:~:text=am%20%2D%205.30pm-](#)

[,Royal%20Army%20Chaplains'%20Department,in%20most%20British%20Army%20deployments](#) [102].

Додаток 16

Галліполі, Туреччина, 1915 р. Австралійський капелан Ернест Норткот Меррінгтон (праворуч) проводить службу причастя для членів 3-ї легкої кінної бригади в «Апексі». Для вівтаря падре Меррінгтон використовує дві коробки від печива, задрапіровані тканиною

AUSTRALIAN WAR MEMORIAL

P01875.004

Джерело: <https://www.awm.gov.au/articles/encyclopedia/chaplains/first> [65].

Емблема військових капеланів армії США

Джерело: <https://www.churchstaffing.com/church/170108/us-army-chaplain-corps/> [117].

Додаток 18

Чотири капелани армії США: лейтенант Джордж Фокс, методист; лейтенант Олександр Гуд, єврейський рабин; лейтенант Джон Вашингтон, римо-католицький священик; і лейтенант Кларк Полінг, нідерландський реформаторський священик

Джерело: <https://www.military.com/history/honoring-the-four-chaplains.html>
[107].

Почот Перемиського Куреня УПА. Крайній зліва Курінний капелан о. Василь Шевчук «Кадило»

Джерело: <https://zbruc.eu/node/82945>

Отець Омелян Ковч під час навчання у Римі

Джерело: <https://synod.ugcc.ua/data/ryatuvav-dushi-na-poli-boyu-ta-v-kontstabori-140-rokiv-tomu-narodyvsya-otets-omelyan-kovch-15236/> [26].

Військовий капелан проводить священну літургію на передовій біля
Вугледара, Україна, грудень 2023 року

Джерело: <https://www.christiancentury.org/features/ukrainian-military-chaplains-learn-pluralism-job> [100].

Міжконфесійний форум військових капеланів «Об'єднані в служінні», 10-11
жовтня 2024 р, м. Київ

Джерело: <https://dessa.gov.ua/ob-iednani-u-sluzhinni-mizhkonfesiynnyu-forum-viyskovykh-kapelaniv/> [34].

Щорічна Міжнародна конференція начальників військових капеланів

Джерело: <https://www.eucom.mil/article/42681/military-chaplains-meet-for-35th-annual-international-conference> [91].

Олена Легенчук – капеланка-волонтерка з колегою з Християнської служби порятунку добровольчого корпусу військових капеланів

Джерело: https://24tv.ua/stomatologiya-pid-obstrilami-yak-viyskova-kapelanka-likuye-dushu_n2331352 [51].

Додаток 25

Міжконфесійна рада з питань військового капеланства при Міністерстві оборони України на засіданні 8 жовтня 2024 року запропонувала унормувати питання термінологічного означення та розмежування визначення священнослужителів, які задовольняють духовно-релігійні потреби військовослужбовців

Джерело: <https://armyinform.com.ua/2024/10/08/ne-vsi-kapelany-vijskovi-potrebu-unormuvannya-vyznachen-obgovoryly-na-mizhkonfesijnij-radi-pry-minoborony/> [39].

Диплом про спеціальну підготовку отримала перша жінка-капелан,
молодший лейтенант Олександра Андріяшина, представниця “Євангельських
християн”, квітень, 2023 рік

Джерело: <https://leopolis.news/post/83694/vid-volonterstva-do-kapelanstva-istoriya-slujinnya-persho-ukransko-kapelanky&print=true> [6]

Нагрудні знаки розрізнення для помічників армійського капелана

Джерело: <https://www.bradleyssurplus.com/products/army-enlisted-us-and-chaplains-assistant-branch-insignia> [64].

28 жовтня 2024 року у Військовому інституті КНУ імені Тараса Шевченка розпочався вже 8-й курс навчання для військових капеланів

Джерело: <https://rkc.org.ua/blog/2024/10/29/kyiv-rozrochavsya-8-j-kurs-navchannya-dlya-vijskovykh-kapelaniv/> [19]

Військові капелани ЗСУ пройшли підготовку на тренувальній базі США в
Німеччині, листопад 2023 рік

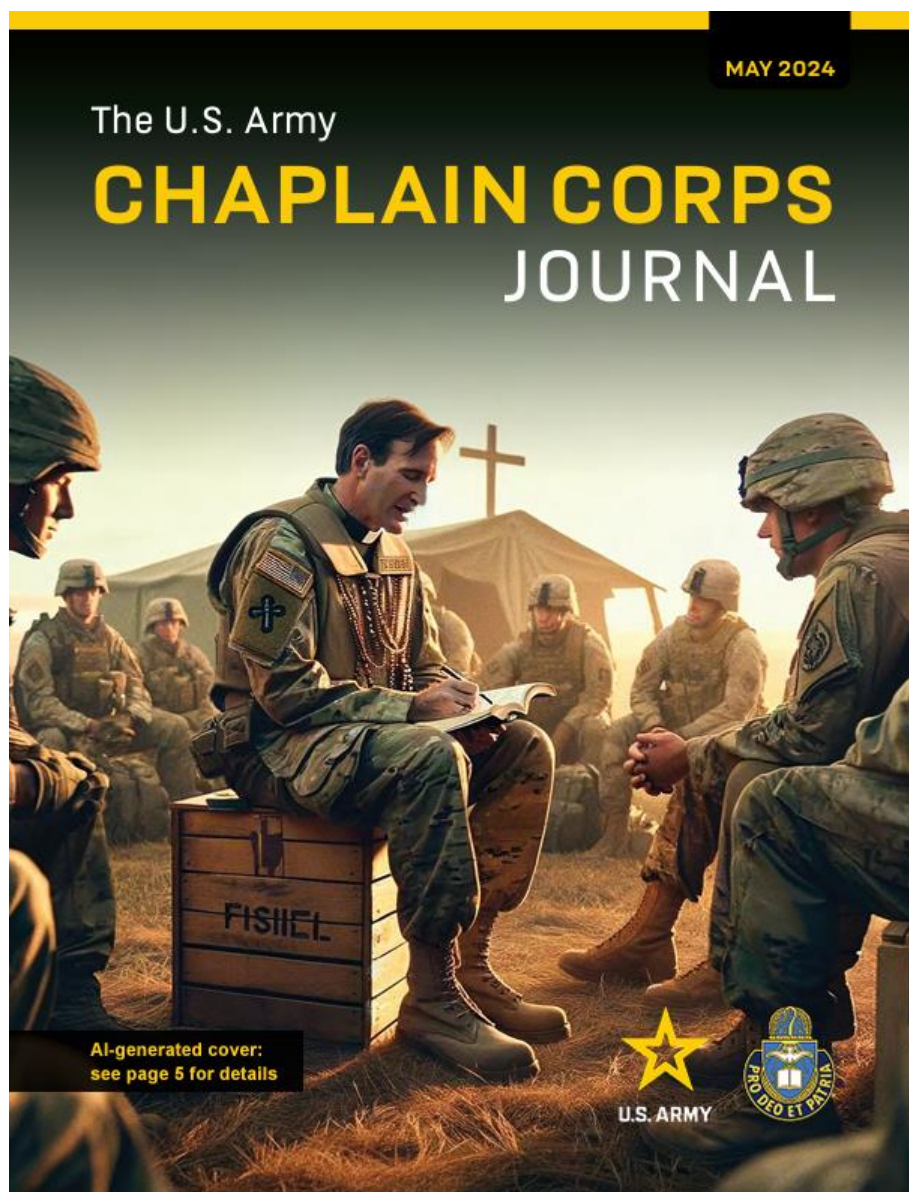
Джерело: <https://armyinform.com.ua/2023/11/24/vijskovi-kapelany-zsu-projshly-pidgotovku-na-treनुvalnij-bazi-ssha-u-nimechchyni/>

Випускниці магістерської програми капеланства Гартфордського міжнародного університету релігії та миру в штаті Коннектикут, США

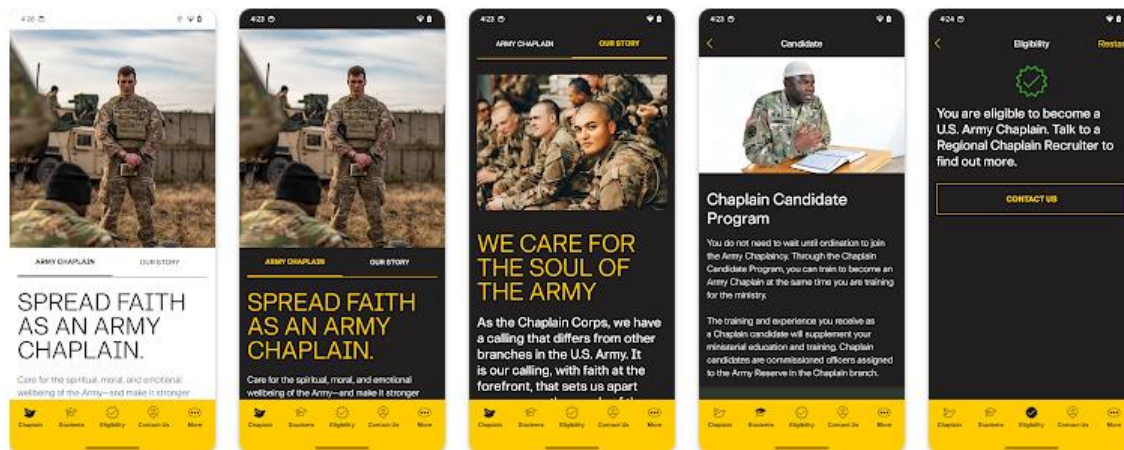
Джерело: <https://www.hartfordinternational.edu/academic-programs/degrees-and-graduate-certificates/ma-chaplaincy> [75].

Журнал військового капеланства американської армії

Джерело: <https://usairl.tradoc.army.mil/2024/04/may-2024-issue-of-the-u-s-army-chaplain-corps-journal/>

Електронний додаток для військових капеланів США «U.S. Army Chaplain Careers»

Джерело: <https://play.google.com/store/apps/details?id=com.armygamestudio.usar.ec.chaplain&pli=1> [116].

Музей капеланів Королівської армії, місто Шрівенхем, графство
Оксфордшир, Англія

Джерело: <https://yngrdesign.co.uk/?portfolio=royal-army-chaplains-museum>
[103].

Благодійна ініціатива меморіального фонду чотирьох капеланів для вшанування місцевих героїв – можна спонсорувати вінок, який буде покладено на могилу ветеранів у грудні 2024 року на Національному кладовищі ветеранів у Вашингтоні

Джерело: <https://fourchaplains.org/> [93].

Додаток 35

Майор Джеффри Уортон, армійський капелан США, служить месу невеликій групі солдатів у руїнах монастиря Святого Іллі поблизу Мосула, Ірак.

Грудень 2009

Джерело: <https://archive.nytimes.com/www.nytimes.com/imagepages/2009/12/19/world/19monastery01.html> [87].